

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Tereza Rudolfová

POJEM A DRUHY PREVENCE KRIMINALITY

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Oto Novotný, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 23. března 2009

31. 3, 2009

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 23. března 2009

A handwritten signature in cursive script, reading "Tereza Rudolfová", written over a horizontal line.

Tereza Rudolfová

Dovoluji si na tomto místě poděkovat vedoucímu mé diplomové práce, Prof. JUDr. Oto Novotnému, CSc., za odborné vedení, trpělivost, připomínky i inspiraci.

Obsah

Čestné prohlášení	2
Obsah	4
ÚVOD	5
I. ZÁKLADNÍ POJMY A JEJICH VYMEZENÍ.....	6
a) Kriminologie.....	6
b) Kriminalita	14
c) Prevence kriminality.....	19
d) Primární prevence	20
e) Sekundární prevence	20
f) Terciární prevence	21
g) Sociální prevence.....	21
h) Situační prevence	27
i) Viktimologická prevence	28
II. ZPŮSOB ORGANIZOVÁNÍ PREVENCE KRIMINALITY V ČR	31
III. REPUBLIKOVÝ VÝBOR PRO PREVENCI KRIMINALITY.....	33
IV. PREVENCE KRIMINALITY V USA	34
V. PROGRAMY PREVENCE KRIMINALITY NA MÍSTNÍ ÚROVNI ..	43
VI. MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE.....	46
A) <u>Evropská síť prevence kriminality ("EUCPN")</u>	46
B) <u>Evropská organizace pro standardizaci</u>	48
C) <u>Beccaria konference – vize lepší kvality v prevenci kriminality</u>	49
D) <u>Kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici</u>	52
VII. COMMUNITY POLICING	53
VIII. SOUČASNÉ TRENDY VÝVOJE KRIMINALITY	59
IX. ZÁVĚR.....	63
Seznam použité literatury	66
Přílohy	69
English Abstract.....	77
Klíčová slova.....	78

ÚVOD

Tato práce si klade za cíl ve své první a stěžejní kapitole objasnit a rozebrat základní kriminologické pojmy, týkající se prevence kriminality a souvisejících témat. Ve svých dalších částech se věnuje prevenci kriminality a způsobu jejího organizování v České republice a v USA, a to konkrétně prevenci mimotrestní. Dále se zabývá preventivními programy a možnostmi jednotlivých článků řetězce příznivě ovlivnit zlepšení stavu kriminality formou prevence, např. zapojením do těchto programů apod.

Pokouším se v rámci této práce o přehledný soupis nejen jednotlivých druhů prevence, ale i mechanismů, které ovlivňují stav prevence kriminality.

I. ZÁKLADNÍ POJMY A JEJICH VYMEZENÍ

a) Kriminologie

Kriminologie je věda o kriminalitě (zločinnosti), o jejím vývoji a její kontrole, a o jejích pachatelích a obětech. Samotné slovo "kriminologie" je přitom odvozeno od latinského slova *crimen* (zločin) a řeckého slova *logos* (zde ve smyslu učení), tedy "učení o zločinech". Tohoto termínu užil jako první patrně francouzský antropolog Topinard v roce 1879. V roce 1885 se toto slovo objevilo v názvu Garofalovy knihy "Criminologia". Jako samostatný vědní obor se však kriminologie vydělila až ve druhé polovině 19. století v Itálii (Cesare Lombroso a jeho žáci Raffaele Garofalo a Enrico Ferri). Vzniku kriminologie jako samostatné vědní disciplíny předcházela řada prací předních světových myslitelů, kteří se obdobnými otázkami zabývali (např. Cesare Beccaria – O zločinech a trestech, 1764). Celkový vývoj, který vyústil do vzniku kriminologie jako samostatné vědní disciplíny, však má mnohem delší historii. Dovolím si zde tedy provést malý historický exkurz, který objasní, jakým způsobem kriminologie dospěla až do své dnešní podoby. V rámci tohoto exkurzu budu pro činy, které dnes označujeme jako trestné činy či přestupky, používat označení zločin, abych se vyhnula nejasnostem, které by mohly vzejít z rozdílnosti dnešní definice trestného činu či přestupku a chápání takových činů v průběhu historie.

V nejstarších myšlenkových úvahách lidstva se (v rámci vývoje myšlenek od jednodušších po složitější myšlenkové teorie) tak uvažovalo nejprve pouze o zločinech a jejich potrestání. Vůbec první formou takového potrestání byly rodinné msty (krevní msty, "private revenge"¹). Tyto rodinné msty však často eskalovaly ve velká krveprolití a ztráty na životech a majetku dosahovaly takové výše, že společnost posléze začala takové pachatele trestat prostřednictvím soudů a pokut, aby tak zabránila těmto nežádoucím efektům. Po mnoho staletí byly zločiny vykládány v úzké souvislosti s náboženstvím, pokládány za zločiny proti

¹ Bernard, Thomas J.: *Criminology: Intellectual History*. [cit. 2009-02-20]

URL: <http://law.jrank.org/pages/905/Criminology-Intellectual-History-Early-thinking-about-crime-punishment.html>

bohům, jež pak lidstvo trestali morem, zemětřesením a jinými pohromami. Potrestání pachatele zločinu pak mělo především za účel zmírnit hněv bohů. Jedním z podkladů pro toto trestání bylo ono pověstné biblické "oko za oko, zub za zub". Na základě této biblické poučky docházelo k trestání pachatelů rodinné msty – pod heslem "Ne více než oko za oko a zub za zub".

Jisté kriminologické úvahy nacházíme i u antických filozofů. Úvahami o zločinu a trestu se zabýval již Platón (427-347 př. n. l.), který hlásal, že lidské zákony mají vyšší společensko-morální úroveň než zákony, dané bohy, a proto každé porušení společenské morálky je zločinem. V dílech "Ústava" a "Zákony" definoval čtyři typy zločinů: proti náboženství (např. krádež v chrámu, bezbožnost...), proti státu (vlastizrada), proti osobám (čarodějnictví, způsobení zranění, užívání drog...) a proti soukromému majetku (zloděj kradoucí v noci mohl být beztrestně zabit). Podle Platóna je zločin produktem špatné výchovy (zejména zde lze nalézt jisté preventivní tendence), přísnost trestu by měla odpovídat závažnosti provinění, a pachatelé by měli být léčeni, neboť jejich zločinnost je nemocí (tedy jakýsi pokus o převýchovu a resocializaci), pokud však nemohou být vyléčeni, měli by být eliminováni.

Obdobnou problematikou se zabýval též Aristoteles (384-322 př. n. l.), Platónův žák. Podle Aristotela může společnost na zločin reagovat prevencí, nebo represí. V Etice Nikomachově, politicko-etickém pojednání, Aristoteles definuje zločin jako projev svobodné vůle, stimulovaný touhou, z čehož pak dále dovozuje, že děti, psychicky nemocní jedinci a osoby ve stavu pomnutí myslí nemohou být zodpovědní za zločiny. Mezi represivní aktivity Aristoteles řadil povolení rodinné msty nebo vydání pachatele rodině obětí. Preventivní aktivity Aristoteles dělí na eugenické (zbavování se slabých – odkládání neduživých dětí), demografické (počet narozených dětí by měl být omezen) a odstrašující (potrestání by mělo být voleno tak, aby zastrašilo pachatele a odradilo přihlížející od páčání takových činů jako pachatel).

Po přijetí křesťanství v Evropě se úvahy nad zločiny a tresty přesunuly spíše do spirituální roviny, neboť s křesťanstvím přišel odklon od naturalističtějšího pojetí

římského práva a páchaní zločinů bylo v chápání této doby podmíněno vlivem ďábla. Vina či nevina byla často posuzována tzv. božími soudy ("ordály"), vycházejícími z myšlenky, že Bůh ochraňuje nevinného při podstupování těchto často krutých a bolestivých zkoušek (zkouška ohněm či vodou apod.). Po papežském odmítnutí ordálů ve 13. století se pak převážně užívalo přísahy za přítomnosti svědků, neboť se věřilo, že vinného by Bůh při křivé přísaze potrestal. Preventivní aktivity tedy byly stejně jako justice spojeny s náboženstvím. Za zmínku dále stojí učení Tomáše Akvinského, podle nějž je zde přirozené právo dané Bohem a všichni lidé mají spíše sklony konat dobro. Při páchaní zla se uplatňuje vliv prvotního hříchu. Trestní právo je založeno na tomto přirozeném právu a tedy platí, že kdo se dopustí zločinu ve smyslu porušení práva, dopustí se tak i hříchu. Tomáš Akvinský považoval lidské neštěstí za jednu z příčin zločinů a stavěl se na obranu těch, kteří kradli proto, že žili v extrémně nuzných poměrech. V moderním pojetí by se tedy dalo říci, že z tohoto hlediska se přikláněl k sociální prevenci.²

V období renesance, v období velkých humanistických myslitelů, docházelo k hledání přirozených příčin kriminality. Je to doba Moreovy Utopie, sociální smlouvy Thomase Hobbsa a Montesquieuova Ducha zákonů. Montesquieu v tomto svém díle přichází se základní kriminologickou myšlenkou, preferující prevenci zločinu před jejich následným trestáním. Voltaire v těchto snahách došel dokonce až k tomu, že namísto nelidského zacházení s vězni navrhl v duchu humanismu a účelnosti alternativu, že by vězni mohli být zaměstnáni nebezpečnými veřejnými pracemi.

V polovině osmnáctého století byly již názory humanistů všeobecně známé, ale dosud nenašly zastánce v řadách politicky silných skupin. Ve společnosti tedy přetrvávalo duchovní chápání zločinu, kdy za každým zločinem byl i jen proti morálním pravidlům bylo spatřováno dílo ďábla. Velmi markantně se tyto názory projevovaly např. v Severní Americe, v kolonii puritánů v Massachusettské

² Bernard, Thomas J.: *Criminology: Intellectual History*, [cit. 2009-02-20], URL: <http://law.jrank.org/pages/906/Criminology-Intellectual-History-Middle-Ages.html>

zátoce. Za prvních šedesát let existence této kolonie zde byly zaznamenány tři "vlny zločinu", z nichž nejzávažnější v roce 1792, kdy byla kolonie "napadena" velkým množstvím "čarodějnic", které byly posléze podrobeny krutým trestům.³ Názory příznivců nového učení humanistů tak stály vůči těmto zastaralým myšlenkám v přímém rozporu. Jejich vystupování zaměřené proti jednání soudců, prokurátorů, nelidským trestům a zacházení s pachateli v této atmosféře vyústilo posléze v klasickou školu kriminologie, jejímž nejvýraznějším představitelem je právě již výše jmenovaný Cesare Beccaria. Publikace "Dei delitti e delle pene" byla veřejností přijata velmi dobře, k čemuž napomohlo uvolnění následující po revolučních událostech, které se odehrály relativně krátce po vydání knihy, tedy roku 1776 vznik Spojených států amerických a roku 1789 revoluce ve Francii. Ovzduší tak bylo příznivé i relativně revolučním myšlenkám Cesare Beccarii. Myšlenky tohoto autora se tak mohly otevřeně šířit a stát se postupně základem nejmodernějších systémů trestní justice. Podle názoru Cesare Beccarii bylo pro tehdejší systém nezbytné, aby legislativa stanovila taxativní výčet zločinů, odstupňovaných od nejméně závažných po ty nejzávažnější, a adekvátní škálu trestů, odpovídající závažnosti zločinů. Soudci by měli o vině rozhodovat ve veřejných a rychlých řízeních, a poté aplikovat trest určený zákonem s tím, že jakýkoli exces soudce z tohoto rámce by měl být považován za tyranii. Beccaria také tvrdil, že prevence zločinu je důležitější než trest, a že jistota a rychlost, s níž je případný trest za prokázaný zločin uložen, má výraznější preventivní účinek než přísnost trestu. Domníval se, že je třeba rozvinout i vězeňský systém a zasazoval se o vybudování věznic, do nichž by byli usvědčení pachatelé umisťováni odděleně v závislosti na věku, pohlaví a závažnosti zločinu.

Beccariovy myšlenky však nebraly v potaz rozdíly mezi pachatelem, který se dosud nedopustil jiného zločinu, a mezi recidivistou, mezi pachatelem přičetným a nepřičetným a mezi pachatelem dospělým a pachatelem mladistvým. Také se nezabývaly otázkou pachatelovy vůle a okolností, za nichž došlo ke spáchání

³ Bernard, Thomas J.: *Criminology: Intellectual History*, [cit. 2009-02-20]
URL: <http://law.jrank.org/pages/908/Criminology-Intellectual-History-Classical-criminology.html>

zločinu. V tomto ohledu byly Beccariovy teorie rozvinuty neoklasicistními mysliteli. Neoklasicisté tak představili koncept, přihlížející k fyzickým a psychologickým aspektům osobnosti pachatele, které mohou mít za následek pouze částečnou odpovědnost pachatele. Další rozvíjení těchto myšlenek pak dalo vzniknout novému myšlenkovému směru – pozitivistickým školám.

První roční celostátní statistika kriminality v dnešním slova smyslu byla publikována v roce 1827 ve Francii.⁴ Ze statistik vyplynulo, že počet zločinů jako je vražda či znásilnění je rok co rok víceméně konstantní, ale že v některých částech země je jejich počet vyšší a jinde nižší, a tento poměr se také neměnil. To naznačovalo, že příčinou zločinů mohou být i určité sociální stimuly, nejen svobodná vůle pachatele. Jedním z prvních vědců, kteří analyzovali tyto statistiky, byl Belgičan Lambert Adolphe Quetelet (1796 - 1894), matematik, astronom, statistik a sociolog. Analýzami zjistil, že náchylnější ke spáchání zločinu jsou mladí a chudí muži s nízkým vzděláním. Mladí muži byli náchylnější ke spáchání zločinu v jakýchkoli životních podmínkách, takže místa s vysokým počtem mladé mužské populace měla tendenci k vyššímu výskytu kriminality. V oblastech s vysokým procentem chudé a nezaměstnané populace však byl výskyt kriminality spíše nižší, byli-li obyvatelé schopni zajistit si své základní životní potřeby; vyšlo tak najevo, že chudí a nezaměstnaní tíhli ke zločinům spíše v oblastech, kde byl vyšší výskyt movitějších a zaměstnaných osob. Quetelet tedy objevil různé sociologické faktory a jejich kombinace, podmiňující míru výskytu kriminality: pohlaví, věk, prostředí, chudobu, alkohol a vzdělání. Dostatečné vzdělání populace však podle něj nebylo jediným klíčem ke snížení kriminality – vzdělanější lidé se obecně dopouštěli méně zločinů, ale zato tíhli spíše ke zločinům násilným. Jeho doporučení tak směřovala spíše ke zvýšení morálního vzdělání a zlepšení sociálních podmínek existence. Dovožoval rovněž, že sklon k páčání zločinů jednotlivcem je zapříčiněn jeho morálními vadami, které se projevují i fyzicky – tento závěr byl podložen jeho biometrickým výzkumem

⁴ Bernard, Thomas J.: *Criminology: Intellectual History*, [cit. 2009-02-20]
URL: <http://law.jrank.org/pages/909/Criminology-Intellectual-History-Positivist-criminology.html>

(dodnes v Belgii existuje biometrický institut zvaný The Adolphe Quetelet Society, založený roce 1952). Stal se tak přímým předchůdcem Cesare Lombrosa, zvaného zakladatel kriminální antropologie.

Cesare Lombroso (1835-1909), antropolog, kriminolog a lékař se specializací na psychiatrii, byl profesorem soudního lékařství na Turínské univerzitě. V knize "L'uomo delinquente" prezentoval názor, že zločinci jsou lidé primitivní, pro jejich popis použil slovo atavističtí. Na základě svých rozsáhlých empirických zkoumání vytvořil ideu tzv. "rozeného zločince", teorii na eugenickém základu. Později však své zkoumání zaměřil i na další kriminogenní faktory převážně sociologického charakteru a revidoval svou původní myšlenku, že sklon k zločinu je výhradně vrozenou záležitostí.

Rafaele Garofalo (1851-1934), italský právník, žák Cesare Lombrosa, zavrhl doktrínu svobodné vůle, neboť zastával názor, že zločin je třeba zkoumat výhradně vědeckými metodami. Jeho chápání bylo zaměřeno více na psychologické aspekty kriminality než teorie jeho učitele a myšlenkově vycházel mj. i z Darwinovy teorie přirozeného výběru.

Po více než stoletém úspěšném rozvoji zejména v Evropě a USA je nyní kriminologie uznávána jako samostatná vědecká a pedagogická disciplína. Proces postupné institucionalizace tohoto oboru natolik postoupil, že dnes již existuje řada kriminologických výzkumných institutů, mnoho kriminologických učebnic, monografií, kriminologie se přednáší na univerzitách jako samostatný předmět a na některých univerzitách (např. v USA) existují i samostatné kriminologické fakulty (např. Faculty of Criminology, Justice and Policy Studies na University of Ontario Institute of Technology v Kanadě⁵ nebo College of Criminology and Criminal Justice na floridské státní univerzitě⁶).

Kriminologie je multidisciplinární naukou. Kriminalita jako sociálně patologický fenomén má společenské i osobnostní aspekty, a tak kriminologie čerpá pro svůj

⁵ [cit. 2009-02-20], URL: <http://www.criminologyandjustice.uoit.ca/>

⁶ [cit. 2009-02-20], URL: <http://www.criminology.fsu.edu/>

výzkum poznatky například ze statistiky, psychiatrie, psychologie, pedagogiky, kriminalistiky, trestního práva, sociologie a dalších oborů. Současně je však kriminologie i vědou empirickou, neboť zkoumá kriminalitu jako reálný jev. Základním úkolem kriminologie je získávání poznatků o kriminalitě a jejich souvislostech. Výsledky kriminologického výzkumu mají sloužit především zákonodárným orgánům, justičním orgánům a dalším orgánům sociální kontroly ke zlepšení a zkvalitnění jejich práce.

Kriminologie má funkci zejména metodickou (poradenskou, konzultační), analytickou a informační – kriminologický výzkum a poznatky o kriminalitě slouží zákonodárcům jako podklady ke změnám v trestních kodexech (výsledkem jsou v kontinentálním právu např. mediace, soudnictví nad mládeží, alternativní tresty apod.) a napomáhají neformálním instancím sociální kontroly kriminality (zejména orgánům státní správy a samosprávy) při volbě vhodných preventivních aktivit. Dále má kriminologie funkci prognostickou – předvídá možné trendy ve vývoji kriminality a může tak napomáhat plánování personálních strategií - počet a kvalifikace policistů, soudců, probačních úředníků (dobrým příkladem je zavádění nových policejních týmů pro boj s internetovou kriminalitou – se vzrůstem počtu uživatelů vzrůstá i počet "internetových deliktů").

V literatuře se setkáváme s dalším dělením kriminologie na kriminologii obecnou, která se zabývá všemi druhy kriminality a souvisejícími problémy všeobecně, a na kriminologii zvláštní, která se soustřeďuje na jednotlivé druhy kriminality, jejich pachatelů atp. Dále se můžeme rovněž setkat s dělením na kriminologii teoretickou a empirickou⁷, podle mého názoru však není vhodné tyto dvě složky oddělit – kriminologie jako věda empirická vychází sice z empirického zkoumání skutečnosti, ale empiricky získané poznatky je nutno pro jejich pochopení, použití a řádnou interpretaci postavit na základy, jimiž jsou právě kriminologické teorie. Např. podle německého kriminologa Günthera Kaisera je kriminologický výzkum

⁷ Řehoř, J.: *Základy kriminologie*, [cit. 2009-02-22],
URL: www.zsf.jcu.cz/struktura/katedry/radio/informace-pro-studenty/ucebni_texty/ochrana...se...na.../zaklady-kriminologie.doc

členěn do tří fází, kdy v rámci první fáze jsou hypotézy odvozeny z teorie, v druhé fázi se získávají empirické poznatky a v konečné fázi třetí jsou výsledná data porovnávána s výchozími teoretickými poznatky, takže dojde k prověření a případné opravě výchozích kriminologických teoretických tezí.

Kriminologie bývá dále orientována buď na základní výzkum, nebo na aplikovanou (praktickou) kriminologii, i když v praxi je toto rozlišení de facto nemožné, neboť podle mého názoru jsou obě části kriminologie fakticky neoddelitelné. Jako příklad disciplíny užívající aplikované kriminologie je možno uvést rozvíjející se kriminologii policejní, která využívá kriminologické poznatky v praxi. Existuje i kriminologie srovnávací, zaměřená na porovnávání kriminality a komparaci její kontroly v různých zemích (a různém časovém období) nebo v mezinárodním měřítku.

Součástí předmětu kriminologie je i popis pachatelů a obětí a jejich vzájemných společenských vztahů (kriminální fenomenologie, kriminografie⁸), dále i kriminální etiologie (vysvětlení geneze kriminality). V souvislosti s genezí kriminality se ukazuje vhodnost rozšíření předmětu zkoumání kriminologie i na jiné sociálně patologické jevy, spojené s kriminalitou jako průvodní jev, jako je alkoholismus, prostituce, rozvodovost atd.⁹ Kriminologie zkoumá rovněž osobu pachatele jako nositele sociálně patologických jevů s kriminalitou více či méně souvisejících. Do předmětu kriminologie spadá zkoumání obětí, tedy viktimologie, která jako nauka o obětech je obvykle považována za součást kriminologie. V rámci viktimologie se setkáváme také s pojmy viktimnost (souhrn dispozic jednotlivce stát se obětí) a viktimizace (proces přeměny potenciální oběti v oběť skutečnou., resp. výsledek tohoto procesu). Viktimizace se dělí na primární (bezprostřední poškození oběti) a sekundární (poškození oběti reakcí státních orgánů či sociálního prostředí na trestný čin, zejména pokud je reakce neadekvátní).

⁸ Novotný O, Zapletal, J. – kol.: *Kriminologie*, 2. vydání, PRAHA: ASPI, 2004, str. 44

⁹ Novotný O, Zapletal, J. – kol.: *Kriminologie*, 2. vydání, PRAHA: ASPI, 2004, str. 22

Kriminalita jako sociálně patologický jev se přirozeně vyskytuje v každém typu komunity na jakémkoli stupni vývoje, myšlenky na její vymýcení jsou tedy více než utopické. Vhodnější řešením je snažit se kriminalitu kontrolovat. Kontrola kriminality ("boj s kriminalitou") může být buď preventivní (předcházející kriminalitě) nebo represivní (kriminalitu postihující, trestající). Represivní strategie se používají zejména v rámci trestněprávní kontroly kriminality (formální kontrola kriminality), kterou provádějí aplikací trestního práva k tomu povolané státní instituce. Preventivní strategie jsou oproti tomu používány v rámci neformální kontroly kriminality.

b) Kriminalita

Kriminalita je předmětem kriminologie, kriminologické výzkumy se zabývají jejím popisem (stav, dynamika), kontrolou, strukturou, formami, škodami způsobenými kriminalitou, ale i popisem pachatelů, obětí a jejich vzájemných společenských vztahů. V kriminologii rozumíme kriminalitou souhrn jednání, která trestní právo posuzuje jako trestné činy. Touto definicí rozumíme tzv. legální neboli juristické pojetí kriminality, které se víceméně kryje s trestněprávním pojmem kriminality. Dle teorie práva rozlišujeme dva základní přístupy k právu, tvorbě právních norem a tedy i k pojmání zločinu:

- i) přirozenoprávní, kde právo "vychází z přírody". Přirozené právo jako "přirozené" zločiny (*crimen naturale*) chápe taková jednání, která jsou považována ve všech společnostech a za všech okolností za trestné činy (*delicta mala per se*). Jedná se především o útoky proti životu, zdraví a majetku.
- ii) pozitivněprávní, kde právo vytváří samo sebe. Podle pozitivněprávní teorie jako trestné činy chápeme jednání, které je nepřijatelné pro společnost, a ta je proto právními normami, které sama vytváří, zakazuje (*delicta mere prohibita*).¹⁰

¹⁰ Zoubková, I., Moulisová, M.: *Kriminologie a prevence kriminality*, Praha: Armex publishing, 2004, str. 13

Platné trestní právo by však pro kriminology mělo být spíše pouze vodítkem. Kriminologové by měli ve svých výzkumech jít i za rámec platných právních norem, neboť kriminologie by měla postihovat skutečné dění ve společnosti i s nově vznikajícími trendy a kriminogenními situacemi.

Existuje ještě tzv. sociologické pojetí kriminality, jež je definicí na trestním právu víceméně nezávislou, její nevýhodou je však její vágnost. Velmi dobře však souzní s pojetím kriminologie jako empirické vědy a umožňuje kritický přístup k platnému trestnímu právu, může tedy snadněji nalézt jeho slabiny. Dobrým příkladem pro demonstraci tohoto rozdílu je např. zák. č. 86/1950 Sb., trestní zákon, který v § 241 uváděl, že kdo se pohlavně stýká s osobou téhož pohlaví, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, a definoval tak toto jednání jako trestný čin z hlediska tehdejšího trestního práva. Ze současného sociologického hlediska se však o trestný čin nejednalo.

Výše uvedené rozdělení pojmu kriminality, resp. možnosti vnímání obsahu tohoto pojmu, nacházíme u většiny autorů, např. u Zoubkové, Moulisové, Novotného a Zapletala,¹¹ z jejichž děl zde v první řadě vycházím.

Kriminologie získává poznatky o kriminalitě nejrůznějšími metodami poznání, např. metodami sociologickými, psychologickými nebo matematickými, a nejrůznějšími technikami, např. dotazováním, tvorbou a analýzou kriminálních statistik atd.

Z kriminálních statistik lze ovšem získat pouze informace o kriminalitě zjevné (registrované), která je pouze jednou z částí kriminality skutečné. Ne všechna protiprávní jednání, která by měla být součástí těchto statistik, vyjdou najevo nebo jsou odhalena. Značnou část skutečné kriminality tvoří právě ta jednání, která nemohou být ve statistikách podchycena, tuto kriminalitu pak nazýváme kriminalitou skrytou (latentní). (Schéma – viz příloha č. 1 této diplomové práce.) Tato skrytá kriminalita je pak podle některých autorů dále rozdělená na tzv. černá

¹¹ Novotný O, Zapletal, J. – kol.: *Kriminologie*, 2. vydání, PRAHA: ASPI, 2004, str. 20-21, a Zoubková, I., Moulisová, M.: *Kriminologie a prevence kriminality*, Praha: Armex publishing, 2004

a šedá čísla. Černými čísly nazývají trestnou činnost, o níž se orgány činné v trestním řízení nedozvěděly, šedými čísly pak trestné činy, o nichž se zmíněné orgány sice dozvěděly, ale nepodařilo se jim vypátrat pachatele, nebo případy, kdy sice došlo ke stíhání pachatele, ale z nejrůznějších důvodů nabyl vynesena odsuzující rozsudek, a také ty činy, kdy pachatelé, kteří se dopustili více trestných činů, nejsou stíháni pro všechny tyto činy, ale jen některé z nich. Někdy se rozlišuje od výše uvedené přirozené latence i tzv. latence umělá, tedy trestné činy, o nichž se orgány činné v trestním řízení dovědí, ale z nějakého důvodu je neregistrují (utají).¹² Latentní kriminalita tak relativizuje veškeré podchycené údaje o stavu kriminality, nicméně kriminologové považují za nezbytné zkoumat i tyto údaje. Uplatňují se zde tři základní přístupy, snažící se o zachycení údajů o latentní kriminalitě:

- i) výzkum informátorů: dotazování týkající se trestné činnosti jiných osob, která je respondentům známa; tato technika je však problematická zejména vzhledem k faktu, že totožné trestné jednání může být uvedeno i několika respondenty, a k faktu, že pro respondenta jako laika je obtížné posoudit trestnost jednání, o němž by měl referovat,
- ii) výpovědi o vlastní trestné činnosti (selfreporty): zkoumání výskytu trestné činnosti, o níž referují sami pachatelé; probíhá dotazníkem nebo formou interview, zjišťuje se, kdy, jak a jakého trestného jednání se respondent dopustil. Nevýhodou je jejich realizace na malých vzorcích populace (obvykle studenti), svou roli hraje i důvěra respondenta v anonymitu výzkumu, stejně jako jeho informovanost o trestnosti uskutečněného jednání.
- iii) viktimitační výzkumy: respondenti jsou dotazováni jako možné oběti trestných činů; v současnosti se tyto výzkumy

¹² Novotný O, Zapletal, J. – kol.: *Kriminologie*, 2. vydání, PRAHA: ASPI, 2004, str. 45

zaměřují kromě skutečné viktimizace zejména na zjišťování strachu ze zločinu či protiprávního jednání, odhad rizika viktimizace, ochota oznamovat trestné činy atd.¹³

Kriminální statistika v ČR obsahuje údaje poskytované formálními instancemi kontroly kriminality, tedy policie, státního zastupitelství, soudů a vězeňství, přičemž tyto jednotlivé statistiky jsou decentralizovány – neprocházejí centrálními statistickými orgány. Statistika kriminality není organizačně a metodicky sjednocena. Informace dodávají a publikují Policejní prezidium ČR, Ministerstvo spravedlnosti ČR a Generální ředitelství vězeňské služby ČR (některé dílčí údaje o kriminalitě zpracovávají i jiné instituce – Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR zpracovává informace o kriminalitě dětí a mladistvých, a Ministerstvo zdravotnictví ČR informace o osobách odsouzených k ochrannému léčení v psychiatrických zařízeních), část statistických údajů o kriminalitě je pak publikována ve Statistické ročence ČR, vydávané každý rok Českým statistickým úřadem. Policejní kriminální statistika (Evidenčně statistický systém kriminality je provozován na základě nařízení Ministerstva vnitra č. 8/2002 ze dne 4. února 2002, kterým se stanoví jednotný postup při aktualizaci a využívání Evidenčně statistického systému kriminality.¹⁴) eviduje údaje o zjištěné kriminalitě, tedy o činech a pachatelích, přičemž používá tzv. taktickostatistické klasifikace, která používá v některých případech odlišná označení trestných činů než trestní zákon ve své zvláštní části (kapesní krádeže apod.). Justiční statistika (statistické ročenky kriminality a statistický přehled soudních agend¹⁵) je vedená Ministerstvem spravedlnosti ČR a obsahuje údaje o známých pachatelích, obžalovaných a pravomocně odsouzených osobách. Statistika Vězeňské služby ČR je publikována správním odborem Generálního ředitelství Vězeňské služby

¹³ viz například Martínková, M.: *Zkušenosti obyvatel České republiky s některými delikty – výsledky viktimologického výzkumu*, Institut kriminologie a sociální prevence, 2007, [cit. 2007-03-03] URL: <http://www.ok.cz/iksp/docs/339.pdf>

¹⁴ Ministerstvo vnitra ČR, [cit. 2009-03-03], URL: http://web.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/krim_stat/2008/index.html

¹⁵ Ministerstvo spravedlnosti ČR: *Ročenky*, [cit. 2009-03-03], URL: <http://portal.justice.cz/justice2/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>

ČR, věnuje se zejména délce vazby, počtu odsouzených osob atp.¹⁶ Zajímavým pramenem mohou být i studie o kriminalitě vydávané Institutem pro kriminologii a sociální prevenci.

Pro srovnání centralizovaného a decentralizovaného systému se nabízí například kriminální statistiky, vedené v USA. Kriminální statistiky jsou zde přehledně seřazeny jak podle dat, tak i podle jednotlivých trestných činů. Stejně tak lze získat statistiky podle jednotlivých států USA. Úřad s názvem Bureau of Justice Statistics byl vytvořen na základě zákona z roku 1979¹⁷ a při svém výzkumu využívá nejrůznější kriminalistické metody, kromě standardních sběrů dat i metod dotazníkových. Úřad byl zařazen od oddělení Office of Justice Programs v rámci U.S. Department of Justice (ekvivalent ministerstva spravedlnosti, ovšem zde na federální úrovni).

Použití statistik kriminality pro další výzkum a případně prognózu trendů kriminality je nutné, nicméně v rámci výzkumu je navíc třeba tyto statistiky i správně interpretovat. Obtížná je situace zejména u komparativního srovnání statistik různých států, neboť u počtu trestných činů závisí na tom, zda skutek je v daném období a daném státě považován za trestný čin. Značné rozdíly jsou rovněž kolem výkladu nedbalostních trestných činů a jejich zařazování do statistik, nebo ve stanoveném spodním prahu trestní odpovědnosti.¹⁸ Navíc je třeba mít na mysli vlivy, které deformují statistický stav zjevné kriminality obecně: mohou to být jednak změny legislativní, které ovlivní statistická data bez toho, že by se skutečná zjevná kriminalita měnila (typickým případem je v ČR pokles majetkové kriminality v roce 2002, vzniklý zřejmě v důsledku změny pojetí "škody nikoliv nepatrné", jejíž hranice byla nově stanovena na 5.000 Kč), změny v trestní politice, kde se jedná o prakticky neměřitelný faktor intenzity

¹⁶ Vězeňská služba ČR: *Statistické údaje*, [cit. 2009-03-03]

URL: <http://www.vscr.cz/kategorie/?k=Statistické%20údaje&o=0&p=150>

¹⁷ Bureau of Justice Statistics USA: *BJS Statistical Programs*, [cit. 2009-02-18]

URL: <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/aboutbjs.htm#stats>

¹⁸ Marešová, A., Scheinost M.: *Trendy kriminality v ČR z pohledu roku 2000*, Sociologický časopis, 1/2001, [cit. 2009-02-18], URL: http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/156_01-1MASCH.pdf

trestního stíhání, a způsob statistického vykazování (zda jsou trestné činy, spáchané ve vícečinném souběhu či jako pokračování v trestném činu zachyceny ve statistice jako jeden skutek či více skutků apod.).

Obecně lze říci, že ať už v trestněprávním, legálním či sociologickém pojetí, je kriminalita sociálně patologickým jevem, který je pro společnost škodlivý, narušuje základní pravidla lidského soužití, působí společnosti, státu i jednotlivým obětem značné materiální i jiné škody a všeobecně je jevem nežádoucím. Kontrola kriminality se v moderní kriminologii uskutečňuje prostřednictvím represivních (zločin trestajících) či preventivních (zločinu předcházejících) strategií. Ačkoliv i represivní strategie v sobě obsahuje určité preventivní prvky, budu se zde zabývat převážně strategií preventivní. Jsem toho názoru, že prevence je velmi důležitou součástí trestněprávního systému a její zanedbání by mohlo mít neblahé následky.

c) Prevence kriminality

Prostřednictvím prevence kriminality se uskutečňují preventivní strategie, snažící se o kontrolu (snížení) kriminality jako společensky nežádoucího jevu tím, že jí předcházejí.

O této prevenci se někdy hovoří jako o neformální kontrole kriminality. Prevence je prováděna zejména v rámci rodiny, škol, charitativních organizací, církví, veřejností a v neposlední řadě mají na prevenci podíl i média. Výzkumem kriminality (předcházejícím i následným) a jejích příčin pak kriminologové mohou zlepšit účinnost preventivních programů, na nichž participují a posléze i zkoumají jejich dopady a účinnost.

Objektem prevence kriminality jsou jednak kriminogenní faktory (sociální prostředí, příčiny a podmínky kriminality), dále potenciální či skuteční pachatelé trestné činnosti a potenciální či skutečné oběti trestných činů.

Podle obsahového zaměření můžeme kriminální prevenci rozdělit na prevenci sociální, situační a viktimologickou, podle adresátů preventivních aktivit můžeme prevenci dělit na primární, sekundární a terciární.

d) Primární prevence

V případě primární prevence je adresátem preventivních aktivit celá společnost, případně obyvatelstvo určitého města či místa. Tyto aktivity jsou zaměřeny na cílovou skupinu nejširší veřejnosti, zejména na rodiny a školy. Předmětem této primární prevence je např. pozitivní ovlivňování hodnotové orientace, zahrnující informační, výchovné, vzdělávací, osvětové, zdravotní a poradenské aktivity, zaměřující pozornost cílové skupiny ke zdravému životnímu stylu, pozitivnímu využívání volného času, označování "rizikových" aktivit a situací s vysvětlením daného nebezpečí s možnostmi, jak se mu vyhnout atd. V zásadě se jedná o snahu o vštípení vzorců "správného" chování. Proto je v této oblasti tak důležitá úloha rodiny a školy, neboť tyto faktory se nejvíce podílejí na formování hodnotového systému jedince v době, kdy dochází k vštěpování a upevňování jednotlivých hodnot a k vytváření systému priorit.

e) Sekundární prevence

Sekundární prevence se zabývá prevencí v dalším stupni. Věnuje se skupinám, které jsou na rozdíl od cílové skupiny primární prevence již bezprostředně ohroženy či je pravděpodobné, že se mohou v dohledné době stát přímo pachateli kriminální činnosti. Jedná se tedy o specializovanou sociální péči především u skupin potýkajících se se závislostí, jako je závislost drogová, alkoholová či gamblerství. Je zaměřena i na rizikové faktory, vyskytující se v sociálních prostředích a sociálních vztazích, v nichž se ohrožené osoby z cílové skupiny pohybují (například v USA – specializované programy zaměřené na prevenci kriminality spojené s členstvím v gangu - "Gang Programs/Strategies"¹⁹). Orientuje se tedy na prevenci v okruhu potencionálních pachatelů, potenciálních obětí a na kriminogenní situace – tedy situace, z nichž může vzejít podnět ke kriminální činnosti.

¹⁹ Bureau of Justice Assistance, Center for Program Evaluation: *What Are Gang Programs/Strategies?* [cit. 2009-02-18], URL: <http://www.ojp.usdoj.gov/BJA/evaluation/program-crime-prevention/gangs1.htm>

f) Terciární prevence

Terciární prevence se jako další stupeň prevence zaměřuje na skupinu, která se již s kriminální činností bezprostředně setkala, a to jak v postavení oběti (v ČR například organizace ACORUS, Bílý kruh bezpečí atd.²⁰), tak i v postavení pachatele (v ČR probíhá zejména v rámci parole – dohledu Probační a mediační služby ČR nad podmíněčně propuštěnými²¹). Věnuje se tedy spíše prevenci recidivy. Toto předcházení recidivě se tedy pohybuje zejména v oblasti resocializace, např. rodinné poradenství, motivace pro vzdělání a získání odborné kvalifikace, získávání pracovního uplatnění a bydlení atd.

g) Sociální prevence

Sociální prevence je jedním z oddílů obsahového členění prevence kriminality. Zaměřuje se především na sociální faktory kriminality, které jsou mj. významné i pro řádnou socializaci člověka, její zaměření je tedy velmi široké, jak vyplývá již ze samotné mnohosti kriminogenních faktorů sociálního charakteru. Je orientována především na osobu pachatele (případně možného pachatele) a na modifikaci příčin kriminality. V rámci kriminologické literatury můžeme najít dvě různá pojetí této části prevence. Jedno z nich je zaměřeno nebo spíše omezeno na socializaci a sociální integraci, toto pojetí najdeme mj. u Moulisové.²² Aktivity v rámci tohoto druhu prevence ovlivňují proces socializace, zaměřují se na sociální integraci a změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které bývají často považovány za klíčovou příčinu páchaní mnoha druhů trestné činnosti. Nástroje a opatření používané v tomto odvětví spadají do sféry sociální politiky – opatření zaměřená na rodinu, vzdělávání nebo výchovu. Zaměřuje se na problematiku socializace a sociální integrace. V řešení romské otázky a v prevenci závislosti je prioritní sférou. *Sociální prevence je součástí sociální politiky. "Efektivita sociální prevence je obtížně statisticky či ekonomicky*

²⁰ Probační a mediační služba ČR, [cit. 2009-02-18], URL: http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=19

²¹ Probační a mediační služba ČR: *Odborné činnosti*, [cit. 2009-02-18], URL: http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=35

²² Zoubková, I., Moulisová, M.: *Kriminologie a prevence kriminality*, Praha: Armex publishing, 2004

měřitelná, lze na ni jen usuzovat, a to z hlediska odhadů sociálních perspektiv jedinců - objektů preventivního působení".²³ Toto odvětví můžeme dělit podle cílového objektu takto:

- (i) primární sociální prevence – je ve smyslu sociální integrace orientována na poradenské, osvětové, výchovné a vzdělávací aktivity, pozitivně ovlivňující mládež, optimalizující její životní podmínky (např. protidrogová prevence, vzdělávání romské mládeže atd.).
- (ii) sekundární sociální prevence – je zaměřena na včasnou identifikaci potencionálních pachatelů tak, aby ke spáchání trestného činu nedošlo, a na včasnou identifikaci sociálně patologických jevů. Tomuto odvětví prevence se věnují zejména poradenské, informační a vzdělávací aktivity prováděné poradnami, linkami důvěry, sociálními kurátory, streetworkery, protidrogovými koordinátory a výchovnými poradci na školách.
- (iii) terciární sociální prevence – je zaměřována na ukládání a výkon trestů a ochranných opatření, zavádění sociální práce v rámci trestů, a informační, poradenské a sociální opatření jednotlivců k jejich rehabilitaci a socializaci při zařazení do společnosti.

Základním předpokladem prevence kriminality je kvalitní a vhodná zákonná úprava. V České republice zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen "**Zákon**"), rozeznává 17 druhů služeb sociální prevence, které níže specifikuji. Zákon ve svém paragrafu 53 uvádí následující definici služeb sociální prevence: "*Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života*

²³ Ministerstvo vnitra ČR: *Struktura prevence kriminality B)1, Sociální prevence*, [cit. 2009-02-18], URL: <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-169232.aspx?q=Y2hudW09Ng%3d%3d>

vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.²⁴

Služby sociální prevence, které Zákon definuje, jsou následující:

- Raná péče je terénní, případně i ambulantní služba určená dětem do 7 let se zdravotním postižením a jejich rodičům, aby jim napomáhala zvládnout specifické potřeby spojené s vývojem dítěte; týká se i dítěte, jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivé sociální situace (§ 54 Zákona).
- Telefonická krizová pomoc je terénní službou, která je poskytována na přechodnou dobu osobám, které se nacházejí v ohrožení života či zdraví, nebo jsou v jiné obtížné životní situaci a nemohou tuto situaci momentálně řešit vlastními silami. Jedná se zejména o provoz linek důvěry a podobných telefonních služeb (§ 55 Zákona).
- Tlumočnické služby jsou poskytovány obvykle osobám se smyslovým postižením za účelem pomoci v komunikaci s okolím a při vyřizování osobních záležitostí. Jsou poskytovány obvykle jako terénní služba, případně jako služba ambulantní (§ 56 Zákona).
- Azylové domy jsou pobytové služby na přechodnou dobu pro osoby, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Jsou různého druhu, např. azylové domy pro rodiče s dětmi, azylové domy pro ženy nebo pro muže, případně i pro osoby mladší 18 let. Vedle poskytnutí ubytování je vždy nezbytné poskytnout také podporu, která vede k vyřešení nepříznivé sociální situace, a to především prostřednictvím sociální práce (§ 57 Zákona).

²⁴ Sbírnka zákonů ČR: Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění

- Domy na půl cesty jsou pobytovou službou zpravidla pro osoby do 26 let, které žily dlouhodobě ve školských zařízeních ústavní nebo ochranné výchovy, nebo v jiných zařízeních pro děti a mládež a pro osoby, které byly propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Domy na půl cesty mají těmto lidem poskytnout podmínky pro úspěšný samostatný start do běžného života a jsou přizpůsobeny specifickým potřebám takových osob (§ 58 Zákona).
- Kontaktní centra jsou obvykle ambulantní zařízení určená osobám ohroženým závislostí na návykových látkách. Služby zde poskytované mají za cíl snižovat sociální a zdravotní rizika spojená se zneužíváním návykových látek. Centra jsou zákonem výslovně pojmenována jako nízkoprahová zařízení a mohou poskytovat i terénní služby (§ 59).
- Krizová pomoc je terénní, ambulantní, ale i pobytová sociální služba určená osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života a nejsou schopny tuto situaci v daném okamžiku řešit vlastními silami (§ 60 Zákona). Součástí krizové pomoci je také poskytování pomoci obětem domácího násilí (intervenční centra - § 60a Zákona). Krizová pomoc vedle poskytnutí stravy či ubytování nabízí především socioterapii a pomoc při vyřízení nezbytných osobních záležitostí. Součástí služby intervenčních center je zajištění jejich spolupráce navzájem, ale i vzájemné informovanosti a spolupráce s poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie ČR a obecní policie, a dalšími orgány veřejné správy.
- Nízkoprahová denní centra jsou určena osobám bez přístřeší a nabízejí pomoc se zajištěním osobní hygieny, zajištěním stravy a vyřízením nezbytných osobních záležitostí, a to formou ambulantní či terénní (§ 61 Zákona).
- Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují zejména ambulantní, případně i terénní služby pro děti a mládež ve věku 6 až 26 let, které jsou

ohroženy společensky nežádoucími jevy (kriminalita, drogy apod.). Cílem služby je zejména nabízet smysluplné využití volného času, pomoc v orientaci ve společenském prostředí a pomoc se změnou životního stylu, který je ohrožuje (§ 62 Zákona).

- Noclehárny nabízejí osobám bez přístřeší možnost přenocování a podmínky pro osobní hygienu formou ambulantních služeb (§ 63 Zákona).
- Služby následné péče jsou určeny osobám trpícím chronickým duševním onemocněním nebo osobám závislým na návykových látkách, které absolvovaly ústavní léčbu, ambulantní léčbu nebo se léčbě podrobují či abstinují. Jejich cílem je pomoc při zvládnutí běžných životních podmínek a prevence "recidivy". Služby jsou poskytovány ambulantní nebo pobytovou formou (§ 64 Zákona).
- Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi nabízejí (terénním či ambulantním způsobem) rodinám s dětmi pomoc se zvládnutím dopadů dlouhodobě krizové sociální situace rodiny nebo jejího člena s ohledem na možné ohrožení vývoje dítěte (§ 65 Zákona).
- Sociálně aktivizační služby pro osoby se zdravotním postižením a seniory nabízejí těmto lidem pomoc při zvládnutí běžných životních situací tak, aby nedošlo k jejich ohrožení sociálním vyloučením, a to ambulantní, případně terénní formou (§ 66 Zákona).
- Sociálně terapeutické dílny jsou služby ambulantně poskytované osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nejsou z tohoto důvodu umístitelné na otevřeném ani chráněném trhu práce. Účelem této služby je dlouhodobá a pravidelná podpora zdokonalování pracovních návyků a dovedností prostřednictvím sociálně pracovní terapie (§ 67 Zákona).
- Terapeutické komunity poskytují pobytové služby i na přechodnou dobu pro osoby závislé na návykových látkách nebo i osoby s chronickým

duševním onemocněním s cílem zbavit se závislosti a vytvořit dobré podmínky pro začlenění do společnosti (§ 68 Zákona).

- Terénní programy jsou realizovány s cílem vyhledávat osoby, které žijí rizikovým způsobem života nebo žijí v sociálně vyloučených komunitách a pomáhat jim v minimalizaci rizik spojených s tímto způsobem života a v začlenění do společnosti (např. "streetworkeri") (§ 69 Zákona).
- Sociální rehabilitace má za cíl pomoc lidem k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti, a to rozvojem jejich schopností a dovedností a posilováním návyků potřebných pro samostatný život. Služba je určena osobám se zdravotním postižením, ale také osobám, které jsou ohroženy sociálním vyloučením z jiného důvodu, například etnické příslušnosti, chudoby, dlouhodobé nezaměstnanosti apod. Sociální rehabilitace se poskytuje formou terénních a ambulantních služeb, nebo tyto služby mohou být poskytovány v centrech sociálně rehabilitačních služeb (§ 70 Zákona).

Jinou možností, jak chápat sociální prevenci, je ta, ke které si přiklání i Novotný. Toto pojetí sociální prevence je nepoměrně širší, kromě výše uvedené problematiky sociální integrace a socializace do něj lze zahrnout i např. působení médií ad. Jedná se o pojetí sociální prevence jako prevence zaměřené na sociální kriminogenní faktory (prostituce, alkoholismus a jiné toxikomanie, chudoba, extremistické skupiny, záškoláctví apod.), socializační působení rodiny a školy, atd.²⁵

Ačkoliv mediální odborníci obvykle popírají preventivní funkci médií, mám za to, že v dnešní době je působení médií v rámci stále probíhajícího rozvoje masmédií a rozšiřování působnosti informačních prostředků natolik závažným činitelem, ovlivňujícím myšlení společnosti, že je zcela nepochybně musíme brát jako součást sociální prevence, a to ať už negativní, či pozitivní. Přínosné je zejména nezaujaté informování o trestných činech a jejich potrestání.

²⁵ Novotný O, Zapletal, J. – kol.: *Kriminologie*, 2. vydání, PRAHA: ASPI, 2004, str. 173

h) Situační prevence

Situační prevence se zaměřuje na kriminalitu v tom smyslu, že tato je chápána jako výsledek kombinace motivace a příležitosti. Určité druhy kriminality se totiž objevují v určité době, na určitém místě a za určitých okolností. Úkolem situační prevence je zvýšit námahu a riziko spojené s pácháním takové trestné činnosti a snížit užitek z ní, a to tak, že se soustředí na snižování množství kriminogenních situací, omezování příležitostí ke spáchání trestných činů a zvyšování rizika dopadení pachatele.²⁶ Tato snaha je neefektivnější u majetkové trestné činnosti, jako jsou například krádeže automobilů či vykrádání z automobilů. Rovněž sem lze zařadit i prevenci majetkové kriminality v podmínkách mimořádných situací. Celkově situační prevence vychází z myšlenky, že valná část kriminality vzniká na základě racionální úvahy pachatele. Opatření prováděná v rámci situační prevence lze podle Zoubkové a Moulisové rozdělit do tří skupin: osvětovou činnost (informování veřejnosti o činnosti policejních orgánů, o trestné činnosti, smyslu zabezpečovacích zařízení), konkrétní opatření (zabezpečení bytů, domů, chat, obchodů, kanceláří, vozidel), a systemová opatření (zkvalitnění právních norem, rozvoj alarmů, elektronické požární signalizace); je tedy používáno dělení podle druhu opatření.²⁷ Novotný rozděluje opatření situační prevence na 5 podskupin: zvýšení ochrany osob, věcí a objektů, přemístění ohrožených věcí na bezpečnější místo, ztížení přístupu k prostředkům vhodným pro spáchání trestného činu, zmenšení očekávaného prospěchu z trestného činu a zvýšení rizika pro pachatele, a zlepšení dohledu nad lokalitou; zde je tedy dělení provedeno podle způsobu preventivní ochrany. Podle cílového objektu můžeme toto odvětví prevence klasifikovat takto:

- (i) Primární situační prevence – je zaměřována na zlepšení bezpečnostní situace celého státu, prostřednictvím opatření informační, organizační, ekonomické a technické povahy

²⁶ Novotný O, Zapletal, J. – kol.: *Kriminologie*, 2. vydání, PRAHA: ASPI, 2004, str. 180

²⁷ Zoubková, I., Moulisová, M.: *Kriminologie a prevence kriminality*, Praha: Armex publishing, 2004

- (ii) Sekundární situační prevence – je zaměřena na sledování bezpečnostní situace v místech a komunitách rizikovějších z hlediska výskytu kriminality; při mimořádných a havarijních situacích je jejím projevem i včasné uzavření postižených lokalit;

Opatření situační prevence se v rámci preventivního systému v České republice realizují prostředky klasickými (mechanické zábranné prostředky – mříže, bezpečnostní dveře, bezpečnostní fólie apod.), technickými (elektronická zabezpečovací signalizace, elektronická požární signalizace, pulty centralizované ochrany atd.), fyzickými (policie České republiky, armáda České republiky, obecní policie, soukromé bezpečnostní služby atd.) a režimovými (administrativně-organizační opatření jako ochrana dat, ochrana přístupu do objektů atd.); v USA jsou časté tzv. občanské hlídky

- (iii) Terciární situační prevence – je zaměřena na zlepšení bezpečnostní situace v konkrétních lokalitách postižených vysokým procentem kriminality určitého druhu (nejčastěji krádeží vloupáním a loupeží) za účelem zabránit opakované viktimizaci obětí

i) Viktimologická prevence

Tato součást prevence se zaměřuje na bezpečné chování, orientované na různé kriminogenní situace a psychickou připravenost ohrožených osob – v praxi se jedná zejména o zdravotní, právní, psychologické a technické poradenství, skupinové i individuální. Toto preventivní odvětví je zaměřeno na oběti, ať už skutečné či potencionální, a do jisté míry se tak překrývá s prevencí situační a zejména sociální; používá metody sociální prevence, podle míry ohrožení na primární, sekundární či terciární úrovni:

- (i) Primární viktimologická prevence – zaměřuje se na zvyšování pocitu větší odpovědnosti občanů za vlastní jednání, informování mládeže o způsobech zajištění osobní bezpečnosti, např. osvětou ve školách, médiích apod.
- (ii) Sekundární viktimologická prevence – je zaměřená na informování a výcvik sociálních skupin a jednotlivců ohrožených viktimizací
- (iii) Terciární viktimologická prevence – je zaměřená na informování a výcvik občanů s cílem bránit jejich opakované viktimizaci, rehabilitaci obětí a zajišťování právní ochrany osob, které oznámí nebo překazí trestnou činnost zaměřenou proti dětem

V rámci výkladu o viktimologické prevenci bych z mnoha organizací, zabývajících se viktimologickou prevencí převážně terciární, ráda zmínila alespoň Victim Support Europe, síť nevládních organizací, která byla v roce 1990 založena jako European Forum for Victims Services (Evropské fórum pro služby obětem) a která poskytuje pomoc a informace obětem zločinů a jejím cílem je vývoj a rozvoj těchto služeb po celé Evropě.²⁸ Členy této sítě jsou organizace ze zemí Rakouska, Belgie, Bulharska, České republiky (Bílý kruh bezpečí), Dánska, Anglie a Walesu, Estonska, Finska, Francie, Německa, Maďarska, Malty, Nizozemí, Severního Irska, Portugalska, Skotska, Srbska, Slovenska, Švédska a Švýcarska. V roce 2009 tato organizace vydala svůj "Manifest pro Evropu (v originále Manifesto for Europe²⁹)", v jehož úvodu prezentuje své poslání. Podle této organizace je volný pohyb jedním z klíčových principů Evropské unie, což vytváří Evropské unii povinnost zajistit bezpečí všech osob pohybujících se v jejím rámci. Zkušenost ukázala, že oběti trestných činů se lépe vyrovnávají s následky útoku (jako jsou deprese či posttraumatické poruchy) tím lépe, čím

²⁸ Victim Support Europe, [cit. 2009-02-18], URL: <http://www.euvictimservices.org/about/>

²⁹ Victim Support Europe, [cit. 2009-02-18], URL: <http://www.euvictimservices.org/files/uploads/file/Manifesto%20for%20Europe%202022008.pdf>

dříve je jim poskytnuta odborná pomoc. Nicméně výpočty dokazují, že pouze méně než 16% obětí trestných činů v Evropské unii, jež takovou či další pomoc potřebují, ji skutečně obdrží.³⁰ Organizace proto cítí potřebu rozvinout programy na pomoc takovým obětem v celé Evropské unii, a vyzývá proto Evropskou unii, aby mimo jiné:

- a) zahrnula a rozvinula ochranu a práv obětí v příštích pěti letech,
- b) zajistila úplnou implementaci doporučení Rady Evropy Rec(2006)8 o pomoci obětem a evropského rámcového doporučení k postavení obětí v trestním procesu,
- c) ustavila orgán národní podpory obětí v každém členském státě a poskytovala jim dostatečnou podporu, a
- d) požadovala úplnou a řádnou implementaci směrnice Evropské unie 2004/80/EC o odškodnění obětem trestných činů.³¹

Ačkoliv se zákonnou úpravou prevence nejsme v České republice tak daleko jako na Slovensku, kde je od 1. ledna 2009 účinný nový zákon o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti,³² přesto v rámci novely zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, provedené zákonem č. 265/2001 Sb., účinného od 1. ledna 2002, došlo k posílení postavení poškozených,³³ a rovněž zde máme zákon č. 209/1997 Sb., v platném znění, o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, který jejich postavení také posiluje.³⁴ V současné době navíc Ministerstvo spravedlnosti České republiky připravuje návrh zákona o obětech, který by měl překročit rámec trestního řádu, ale dosud není veřejně známo v jakém smyslu ani jakým způsobem se má tento exces projevit.

³⁰ *Manifesto for Europe*, str. 3, [cit. 2009-02-18], URL:

<http://www.euvictimservices.org/files/uploads/file/Manifesto%20for%20Europe%2020222008.pdf>

³¹ *Manifesto for Europe*, str. 3 - 8, [cit. 2009-02-18], URL:

<http://www.euvictimservices.org/files/uploads/file/Manifesto%20for%20Europe%2020222008.pdf>

³² Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky: *Od 1. januára 2009 je účinný nový zákon o prevencii kriminality*, [cit. 2009-02-18], URL: <http://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=od-1-januara-2009-je-ucinnny-novy-zakon-o-prevencii-kriminality>

³³ Jelínek, J.: *Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány*, Kriministika 2/2003

³⁴ Sbírka zákonů ČR, zákon č. 209/1997 Sb., v platném znění

II. ZPŮSOB ORGANIZOVÁNÍ PREVENCE KRIMINALITY V ČR

Odpovědnost za oblast primární a sociální prevence spadá do působnosti obce, rodiny a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Sekundární a terciární prevence je s ohledem na odbornou náročnost a individualitu jednotlivých aktivit svěřena resortu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, v některých aspektech i Ministerstva spravedlnosti ČR a Ministerstva zdravotnictví ČR. Specifická část populace spadá i pod resort Ministerstva obrany ČR.

V České republice je prevence kriminality organizována na třech úrovních:

1. Na mezirezortní úrovni – základy mezirezortní spolupráce spočívají v tvorbě vládní preventivní politiky ve vztahu k obecné kriminalitě, dále v koordinaci preventivních činností jednotlivých resortů zastoupených v Republikovém výboru pro prevenci kriminality a rovněž v podněcování nových aktivit.
2. Na rezortní úrovni - programy prevence kriminality vycházejí z věcné působnosti jednotlivých ministerstev, k jejich standardním činnostem tak přibývají nové přístupy a ovlivňují tak i tvorbu příslušné legislativy.
3. Na místní úrovni - do této úrovně jsou zapojeny orgány veřejné správy, policie, nevládní organizace a další instituce působící v rámci obcí. Podstatou systému prevence kriminality na místní úrovni je optimální rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence s ohledem na místní situaci, možnosti a potřeby.

Z hlediska účinnosti jsou shledávány jako jednoznačně nejefektivnější programy prevence kriminality na místní úrovni, a to zejména proto, že tyto programy jsou organizované v rámci příslušné lokality, se znalostí místních poměrů, a tedy se věnují nejadekvátnějším způsobem problémům, které jsou v místě nejčtetnější či nejobtížnější. Tyto programy jsou výsledkem systému metodické, finanční a koncepční podpory ze strany ústředních orgánů státní správy a samosprávy a podpory vzniku programů prevence kriminality v městech a obcích, zatížených vyšší mírou kriminality a dalšími kriminálně rizikovými jevy.

Podstatou těchto programů je součinnost nestátních neziskových organizací, orgánů státní správy, samosprávy a policie. Obsah a rozsah takového místního programu je podmíněn a limitován pouze místní situací v oblasti vývoje sociálně patologických jevů, potřebami, zájmem a schopnostmi lidí a finančními prostředky.

Za realizaci takových programů prevence kriminality nesou odpovědnost obecní zastupitelstva.³⁵ Komunitní a lokální prevence kriminality musí být především záležitostí místních úřadů, místních institucí a místních občanů. Preventivní iniciativy na lokální úrovni počínají zřízením Komise pro prevenci kriminality příslušným obecním úřadem a volbou manažera (koordinátora) preventivního programu; základem fungování je pak komplexní součinnostní program prevence kriminality na místní úrovni. Nejnáročnější etapou je právě příprava daného preventivního programu v několika krocích: v první fázi je třeba provést analýzu kriminality a jiných souvisejících sociálně patologických jevů v místě, jejich stavu a dynamiky, druhým krokem pak je výzkum veřejného mínění, dalším krokem pak sociální a demografická charakteristika a analýza města či obce a konečně přehled místních institucí zabývajících se z represivního či preventivního hlediska kontrolou kriminality. Ačkoli Ministerstvo vnitra ve svých materiálech uvádí pouze tyto čtyři kroky, ve skutečnosti je v rámci přípravy preventivních programů nutno učinit ještě krok pátý, a dá se říci nejdůležitější, a tím je právě tvorba konkrétních cílů preventivního programu. Konkrétní cíle vycházejí z výstupů a poznatků, získaných prvními čtyřmi kroky.

V současné době se tyto preventivní programy řídí podle národní strategie pro léta 2008 až 2011. Při tvorbě preventivních programů mohou posloužit i programy, úspěšně realizované v zahraničí. Nelze je však jen bez dalšího převzít, ale je třeba se jimi pouze inspirovat tak, aby byly použitelné v rámci dané lokality s akcentem na místní problémy a místní podmínky. Vodítkem pro tvorbu programů též může být dokument nazvaný „Typy projektů prevence kriminality“, vydaný v listopadu

³⁵ Ministerstvo vnitra ČR: *Struktura prevence kriminality C), D)*, [cit. 2009-02-18], URL: <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-169232.aspx?q=Y2hudW09Ng%3d%3d>

2007 odborem prevence kriminality Ministerstva vnitra České republiky, o němž se budu zmiňovat níže. Koordinačním orgánem pro oblast prevence kriminality v České republice je Republikový výbor pro prevenci kriminality.

III. REPUBLIKOVÝ VÝBOR PRO PREVENCI KRIMINALITY

Republikový výbor pro prevenci kriminality ("Republikový výbor") je meziresortní iniciační, koordinační a metodický orgán zřízený při Ministerstvu vnitra ČR usnesením vlády ČR č. 617 ze dne 3. listopadu 1993. Řídí se statutem a jednacím řádem schváleným vládou České republiky, které byly nově schváleny usnesením vlády ČR č. 409 ze dne 16. dubna 2008³⁶. Schází se zpravidla 1x měsíčně a řídí se plánem činnosti. Předkládá vládě pravidelně zprávy o své činnosti, plnění úkolů (zpravidla jednou ročně) a plní úkoly uložené mu vládou ČR – např. usnesením vlády ČR č. 1150 ze dne 15. října 2007 bylo Republikovému výboru uloženo zabezpečit průběžné plnění určité části úkolů ze strategie prevence kriminality pro ČR na léta 2008-2011 a předkládat vládě zprávy jednou ročně o jejich splnění³⁷.

Předmětem činnosti Republikového výboru je vytváření koncepce preventivní politiky vlády České republiky na meziresortní úrovni a její konkretizace na úrovni místní. Současně je pověřen zpracováním materiálů pro jednání vlády České republiky z oblasti prevence kriminality. Schvaluje žádosti o dotace na projekty prevence kriminality předložené městy, včetně výše finančních prostředků z kapitoly Všeobecná pokladní správa státního rozpočtu. Úkolem Republikového výboru je dále spolupráce s občanskými iniciativami a hnutími, církvemi a hromadnými sdělovacími prostředky v oblasti prevence kriminality, iniciace činnost v oblasti prevence kriminality a v neposlední řadě i posuzovat účinnost preventivních programů.

³⁶ Vláda ČR, [cit. 2009-02-07], URL:

http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web/cs?Open&2008&04-16

³⁷ Vláda ČR, [cit. 2009-02-07], URL:

http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web/cs?Open&2007&10-15

Republikový výbor má 20 členů. Předsedou Republikového výboru je ministr vnitra ČR, výkonným místopředsedou je 1. náměstek ministra vnitra ČR. Činnost sekretariátu zajišťuje odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR.

V Republikovém výboru je zastoupeno Ministerstvo dopravy ČR, Ministerstvo financí ČR, Ministerstvo obrany ČR, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Ministerstvo spravedlnosti ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstvo vnitra ČR, Ministerstvo zdravotnictví ČR, Nejvyšší státní zastupitelství ČR, Policejní prezidium ČR, Generální ředitelství cel ČR, Generální ředitelství vězeňské služby ČR, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Správa služeb zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity, Rada vlády ČR pro koordinaci protidrogové politiky a Probační a mediační služba.

Došlo také ke zřízení Komise pro výběr projektů Programu prevence kriminality na místní úrovni a Komise pro výběr projektů prevence kriminality na místní úrovni "Partnerství" k poskytování finančních prostředků z kapitoly "Všeobecná pokladní správa" státního rozpočtu jako poradních orgánů Republikového výboru.

Výsledkem mezirezortní spolupráce je vybudovaný systém prevence kriminality v České republice, který se opírá o programy prevence kriminality na místní úrovni, rezortní preventivní programy, aktivity Policie ČR, podnikatelských subjektů i nestátních neziskových organizací.³⁸

IV. PREVENCE KRIMINALITY V USA

Vzhledem k předchozímu srovnání kriminálních statistik vedených v České republice s kriminálními statistikami vedenými v USA bych se o této zemi ráda krátce zmínila i v této kapitole, a to přesto, že USA jsou pověstné zejména represivními tendencemi své trestní politiky.³⁹ USA se kloní spíše ke strategii, zohledňující potřebu obrany společnosti před vzrůstající kriminalitou. V

³⁸ Ministerstvo vnitra ČR, [cit. 2009-02-07], URL: <http://www.mvcr.cz/clanek/republikovy-vybor-pro-prevenci-kriminality.aspx>

³⁹ Karabec, Z.: *K problematice trestání a trestů*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, [cit. 2009-02-07], URL: http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/157_1-01karabec.doc

projevech politiků a médií na konci dvacátého století se často objevovala tvrzení v tom smyslu, že velký počet pachatelů, kteří jsou dobře izolováni ve věznicích, je nejúčinnějším prostředkem v boji s kriminalitou. Podle oficiálních statistik se na území podléhajícímu americké jurisdikci nacházelo v roce 2000 2 miliony občanů ve věznicích a vězeňských zařízeních. S méně než 5 % obyvatelstva ve světovém srovnání vykazovaly USA 25 % z celkové vězeňské populace na světě. Ve společnosti došlo k vytvoření zjednodušené představy, že osoby dopouštějící se trestné činnosti představují zvláštní skupinu obyvatel, kterou je třeba jednak identifikovat prostředky trestní justice (tedy odhalit, usvědčit a odsoudit) a následně i eliminovat z řad řádné občanské společnosti.

Došlo tak k určitému návratu k retributivnímu pojetí trestní justice, i když samozřejmě v USA stále existují a rozvíjejí se konkrétní programy pro prevenci kriminality, pro resocializaci pachatelů (zejména pro reedukaci mladistvých delikventů), pro pomoc osobám propuštěným z výkonu trestu apod.⁴⁰

Již několik desetiletí je boj proti kriminalitě tradičním tématem volebního boje v USA a z této otázky se tak stala spíše populistická než odborná otázka. Zastánci represivní linie mají silný argument: USA je jednou z mála zemí na světě (např. vedle Japonska), kde zločinnost prokazatelně klesá. Tento vývoj je logický, neboť čím více pachatelů je izolováno, tím méně jich zůstane na svobodě. Jisté obecně preventivní účinky tento přístup má, zejména odstrašující, hrozbu vysokými tresty nebo koncepci „tříkrát a dost“, ale je třeba vidět i značnou ekonomickou náročnost, která se délkou a násobením trestů jen zvyšuje. Stejná otázka vyvstává i mezi kritiky trestu smrti.⁴¹

Kritici represivního přístupu obecně poukazují zejména na to, že je v rozporu s hodnotami demokratické společnosti, aby fakticky docházelo k vydělování části populace, vytvářela se tak doslova kriminální ghetta, pokud fakticky existují pochybnosti o tom, zda lze nalézt a prokázat přímou souvislost vyššího počtu

⁴⁰ Karabec, Z.: *K problematice trestání a trestů*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, [cit. 2009-02-07], URL: http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/157_1-01karabec.doc

⁴¹ Zpravodajství econnect: *Amnesty International protestuje proti vykonávání trestu smrti v USA*, [cit. 2009-02-07], URL: <http://zpravodajstvi.ecn.cz/index.stm?x=943866>

uvězněných pachatelů s poklesem kriminality, když současně existují rozsáhlé preventivní programy. Dále je nutno upozornit na orientaci policistů na důsledné potírání drobných zločinů, orientaci na mladistvé (praekriminalita) a tzv. "zero tolerance" neboli důsledné potírání jakéhokoliv antisociálního chování. O přístupu dle "zero tolerance" však v současnosti existují i pochyby, a to dokonce i mezi samotnými policisty.⁴²

Je tedy zřejmé, že příčinou poklesu kriminality bude v případě USA kombinace represivních i preventivních aktivit, přičemž by bylo velmi obtížné stanovit, který z přístupů má na výsledku větší podíl, jak tvrdí emeritní profesor University of North Carolina Frank Schmalleger.⁴³ Barack Obama, nový prezident USA, vyhrál volby svou kampaní vedenou pod heslem "Yes, we can", kampaní, orientovanou na změnu. S přihlédnutím k jeho názorům, idejím a také častým příspěvkům na preventivní programy,⁴⁴ a dále s akcentem na fakt, že USA procházejí celospolečenskou, nejen ekonomickou krizí, je možné, že v budoucnu se bude legislativa USA častěji zabývat prevencí, ale vzhledem k dlouhé historické tradici represivního přístupu zřejmě nelze očekávat razantní změnu přístupu společnosti k represivním praktikám. Navíc, vždy pokud dojde k nedostatku finančních prostředků, nejčastějším, i když velmi krátkozrakým řešením patří seškrtnání výdajů na prevenci, k žádné změně tedy nejspíš v dohledné době nedojde. Současná situace celosvětové hospodářské a finanční krize navíc může být pro kriminology, při správném zpracování a řádné analýze odborníky, i velmi zajímavým zdrojem údajů.

Jak již bylo zmíněno výše, v USA existují rozsáhlé a obsahově velmi diferencované preventivní programy, které jsou finančně zabezpečovány z vládních (ať už národních či federálních) prostředků, ale i z podnikových a

⁴² Wynn, Jennifer R.: *Can Zero Tolerance Last?* [cit. 2009-02-07], URL: http://books.google.cz/books?id=VuYHeYd1tCMC&pg=PA107&lpg=PA107&dq=zero+tolerance&source=bl&ots=ScEsg3rT4V&sig=q1wrAKSdt5F_jl5ogSKz3RIEdqk&hl=cs&ei=DCS5SZe9CoKQsAblr6SkCA&sa=X&oi=book_result&resnum=6&ct=result#PPA107.M1

⁴³ Schmalleger, F., [cit. 2009-02-07], URL: <http://www.schmalleger.com/>

⁴⁴ On the issues: *Barack Obama on Crime*, [cit. 2009-02-07], URL: http://www.ontheissues.org/Domestic/Barack_Obama_Crime.htm

soukromých zdrojů. Na federální úrovni zajišťuje provádění preventivních programů Office of Justice Programs ("OJP"), vedený osobou s funkcí Assistant of Attorney General. Úkolem OJP je zvyšovat bezpečnost veřejnosti a rozvíjet americkou justici prostřednictvím inovativních programů. Cílem OJP je mimo jiné implementovat národní a mezistátní programy, poskytující technickou podporu a výcvik, a adaptovat programy na pomoc státům, místním a kmenovým vládám a skupinám občanů za účelem snížení kriminality a zlepšit funkci justičních systémů, dále sbírat, analyzovat, publikovat a vykládat statistické údaje o trestných činech, jejich pachatelích, jejich obětech, sponzorovat výzkumy kriminality a justice a hodnocení justičních programů. OJP také poskytuje zdroje, řízení a koordinaci jednotlivým státům za účelem prevence a kontroly násilí a delikvence mládeže, rozvoje a efektivity justice pro mládež a řešení problematiky nezvěstných dětí a mladistvých atd. OJP své aktivity zaměřuje i na pomoc jednotlivým státům ve věcech spojených s pomocí obětem trestných činů, rozvojem komunitních strategií atd.⁴⁵

Veškeré tyto preventivní aktivity jsou financovány, jak jsem již výše uvedla, kromě soukromých prostředků i z prostředků vládních. Některé finanční prostředky jsou poskytovány přímo jednotlivými státy, které pak tyto prostředky alokují podle místních potřeb.⁴⁶ Na finanční prostředky ve federálním rámci však vypisuje grantová řízení přímo OJP. Otevřená řízení včetně detailních požadavků, jež musí projekty přihlášené z jednotlivých států splňovat, rozdělená podle gesce jednotlivých oddělení, lze nalézt přímo na internetových stránkách úřadu.⁴⁷ Přihlásit se do takových řízení je pak možné prostřednictvím portálu "Grants Management System", podléhajícího přímo OJP, nebo prostřednictvím portálu podléhajícímu vládě. Programy realizované jednotlivými státy pak přidělují přímo tyto státy. O plnění obou druhů těchto programů a jejich výsledcích OJP

⁴⁵ Office of Justice Programs, [cit. 2009-02-07], URL: <http://www.ojp.usdoj.gov/about/mission.htm>

⁴⁶ Office of Justice Programs, [cit. 2009-02-07], URL: <http://www.ojp.usdoj.gov/saa/index.htm>

⁴⁷ Office of Justice Programs, [cit. 2009-02-07], URL: <http://www.ojp.usdoj.gov/funding/solicitations.htm>

pravidelně referuje Kongresu USA.⁴⁸ Organizace zabývající se preventivními aktivitami však nejsou finančně závislé pouze na grantech, ale i na sponzorských darech jak od společností, tak i od jednotlivců, a neustále vyzývají společnost k věnování prostředků na své aktivity. Pro některé takovéto kampaně jsou používány i známé osobnosti, aby na projekt přitáhly větší pozornost a zvýšily tak objem darovaných prostředků (tzv. fundraising).

Významnou preventivně zaměřenou organizací je National Crime Prevention Council. Tato organizace vznikla cca před 30 lety spojením devatenácti nejrůznějších organizací, které se domnívaly, že k zajištění bezpečí od okolní kriminality pouze represivní strategie nestačí a začaly společně tvořit National Citizens' Crime Prevention Campaign. Jejich prvním veřejným projevem byl tehdy, v únoru 1980, televizní spot provázený bezejmenným psem v trenčkotu, který vyzýval diváky, aby se "odkousli od zločinu" (Take a bite out of crime).⁴⁹ V roce 1982 tato skupina založila National Crime Prevention Council ("NCPC"), aby v té době již úspěšnou kampaň vedla, poskytovala školení, technickou pomoc atd. Onen bezejmenný pes později dostal jméno McGruff a v roce 2005 šťastně oslavil 25. výročí své existence. Zůstává nadále jakýmsi mluvčím NCPC, provází její aktivity a učí celou populaci, že prevence kriminality je záležitost každé osoby v komunitě. Psa zvaného McGruff the Crime Dog nyní zná v USA 76 % dětí ve věku 9-11 let, těchto 76 % budoucích dospělých má tedy již od dětství vštěpovány důležité preventivní zásady. NCPC dokonce vytvořila zásady, za jakých okolností je možné maskota McGruffa použít.⁵⁰ Ačkoliv původně byly aktivity NCPC zaměřeny spíše na osobní bezpečnost, nyní jsou značně rozšířeny a zabývají se prevencí nejrůznějšího zaměření. Aktivity navíc samozřejmě nejsou zaměřeny jen na děti, ale i na seniory aj. McGruff je důkazem toho, že dlouhodobá preventivní práce má skutečně smysl. Mám za to, že při preventivních aktivitách tohoto typu, zaměřených na dětské či seniorské skupiny,

⁴⁸ Office of Justice Programs, [cit. 2009-02-07], URL:

http://www.ojp.usdoj.gov/newsroom/pdfs/07_ojp_annual_report.pdf

⁴⁹ National Crime Prevention Council, [cit. 2009-02-07], URL: <http://www.ncpc.org/about/history>

⁵⁰ National Crime Prevention Council, [cit. 2009-02-07], URL: <http://www.ncpc.org/about/about-mcgruff/use-of-mcgruff>

je třeba vždy překonat určitou nechuť k učení (u dětí) či k novotám (zejm. v případě seniorů). Oblíbená figurka s dlouhodobě budovanou reputací a s nenásilným způsobem sdělování edukativních poznatků je podle mého názoru k nezaplacení. A je třeba říci, že ačkoliv osobně považuji kampaně, probíhající v současnosti v České a Slovenské republice, zaměřené na upozornění zejména dětí na nebezpečí internetu (v ČR kampaň linky bezpečí Internet Helpline - "Na internetu nikdy nevíš, kdo je na druhé straně", šířená zejména prostřednictvím výlepů v MHD apod. a v SR kampaň, vyrobená na podnět Evropské komise a zaměřená na šikanu přes internet, šířená prostřednictvím TV spotů pod heslem "Bav sa, ale maj to pod kontrolou!"⁵¹), za vynikající, myslím, že s nástroji typu McGruff Internet Safety Kit – rodinná příručka o všech nebezpečích internetu - by bylo dosaženo lepších výsledků, resp. prevence by byla účinnější a varovala cílovou skupinu před větším množstvím možných nástrah internetu než jednorázové kampaně. Produktů provázených McGruffem je ale samozřejmě mnohem více, od omalováněk a příruček až po tužky a obtisky na ruku.⁵²

Výraznou součástí preventivních aktivit v USA je aplikace přístupu community policing, jemuž se níže věnuji podrobněji v rámci samostatné kapitoly.⁵³ Právě americký přístup a aplikace community policing jsou podle mého názoru inspirací pro aplikaci community policing v České republice. Celkově preventivní přístup v USA je zaměřen na komunitu jako na určitou lokální část společnosti, případně na rodinu jako součást takové komunity. Většina preventivních aktivit, jichž je nepřeberné a velmi pestré množství, obsahuje kromě detailních informací o kriminalitě (resp. její určité části dle svého zaměření), jejích výzkumech, statistikách, příslušné legislativě atd. také detailní popis programů a školení, které organizace nabízí. Nezřídka bývá součástí i příručka pro rodiče či podrobný plán,

⁵¹ Európska komisia: *Deň bezpečného internetu na Slovensku*, [cit. 2009-02-07], URL: <http://ec.europa.eu/slovensko/activities/den-bezpecneho-internetu-sk.htm>

⁵² McGruff Speciality Products Office, [cit. 2009-02-07], URL: <http://www.mcgruffspo.com/index.cfm>

⁵³ Fondation pour l'annovation politique: *Polici Brief – From Crime Prevention to Integration, Community Policing the American Style*, [cit. 2009-02-07], URL: http://www.fondapol.org/fileadmin/uploads/pdf/documents/pdv26_De_la_lutte_contre_la_crimina_lite_a_l_integration_ENG.pdf

který podle tvrzení organizace, která jej vydala, může být aplikován v kterékoli komunitě. To je i případ příručky "A Guide for Assessing Your Community's Youth Gang Problem"⁵⁴ nebo příručky "Best Practices to access Community Gang Problems", vydané v červnu 2002 Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Tato součást OJP vydala obě zmíněné příručky za spolupráce s National Youth Gang Center a nejrůznějšími odborníky. National Youth Gang Center je jedno z center provozovaných preventivně zaměřenou nevydělečnou organizací The Institute for Intergovernmental Research, program je provozován na základě grantu poskytnutého OJP.⁵⁵ Jedním z projektů, na nichž se podílí Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention a který je řízen, koordinován a podporován National Youth Gang Center, je "Gang Reduction Program" ("GRP").⁵⁶

Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention s pomocí National Youth Gang Center v roce 2004 odstartovala GRP ve čtyřech lokalitách, vybraných místech o několika kilometrech čtverečních v lokalitách Los Angeles (California), North Miami Beach (Florida), Richmond (Virginia) a Milwaukee (Wisconsin). Tato místa byla vybrána, neboť zde byla vysoká úroveň kriminality připisované činnosti gangů, zájem občanů o preventivní aktivity a již probíhající jiné preventivní programy. Hlavním cílem GRP je snížit kriminalitu a násilí související s činností gangů mládeže v cílové oblasti integrovanou aplikací primární a sekundární prevence. Aby byl tento cíl dosažen, je třeba, aby cílová oblast vytvořila plán, odpovídající potřebám obyvatel v této oblasti, a to prostřednictvím ověřených programů, založených na výzkumu, dále zlepšit schopnost komunity identifikovat a koordinovat lidské a finanční zdroje na podporu efektivní prevence, a nalézt tak zdroje společnosti poskytovat řádný servis na základě identifikovaných rizik mládeži, rodinám a členům komunity,

⁵⁴ Institute for Intergovernmental Research: *National Youth Gang Center*, [cit. 2009-02-07], URL: <http://www.iir.com/nygc/>

⁵⁵ Institute for Intergovernmental Research: *National Youth Gang Center*, [cit. 2009-02-07], URL: <http://www.iir.com/nygc/>

⁵⁶ Institute for Intergovernmental Research: *National Youth Gang Center – Gang Reduction Program*, [cit. 2009-02-07], URL: <http://www.iir.com/nygc/grp.htm>

včetně členů gangu. Očekává se, že příslušné komunity využijí granty Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention na vyplnění mezer v existujících programech. Plán by měl integrovat místní, státní a federální zdroje, aby využil již existující programy a obsáhl tak veškerá rizika delikvence napříč věkovými skupinami a zasáhl tak známé rizikové faktory v komunitě. Tolik tedy teoretický základ. Nyní se však zaměříme na jeho praktické využití a jeho dopady v jedné z komunit, a to v Los Angeles, kde byl program aplikován pod názvem Gang Reduction and Youth Development ("GRYD").

Los Angeles je oblastí s dlouhodobě stabilním výskytem gangů – uvádí se přes 400 jednotlivých gangů s přibližně 39.000 aktivními členy.⁵⁷ V roce 2007 zřídil starosta Antonio Villaraigosa při svém úřadu The Office of Gang Reduction and Youth Development. Tento nově vytvořený úřad byl pověřen dohlížením na již existující protigangové preventivní programy, intervenci a resocializační programy. Úřad GRYD navíc dostal do gesce kromě dohledu na existující preventivní aktivity také zcela nově implementaci programu GRP v tzv. GRYD zónách. GRYD zóny byly pečlivě vybrány podle největšího výskytu gangů/rizikových faktorů. Úřad GRYD je také pověřen administrací vyžádaných nabídek na zapojení do programu ("Request for Proposal").⁵⁸ Projekty provedené na základě těchto nabídek budou financovány částečně z městské pokladny a částečně ze státních financí. Projekty musí být zaměřeny na děti ve věku 10-15 let (věk 13-15 let je zlomovým pro zapojení do gangu), a na cílenou prevenci vzniku a rozrůstání pouličních gangů. Jednotlivé programy by měly být zacíleny především na eliminaci šesti základních rizikových faktorů, kterými jsou nedostatek řádného rodičovského dohledu na děti a mládež, agrese v raném dětství, přijetí antisociálních norem chování, negativní životní zkušenosti, okolí zasažené delikvencí a vazby k "životu na ulici". Dokument uvádí příkladmo i

⁵⁷ City of Los Angeles, [cit. 2009-02-07], URL: http://www.lacity.org/MAYOR/stellent/groups/electedofficials/@myr_ch_contributor/documents/contributor_web_content/lacity_004918.pdf

⁵⁸ City of Los Angeles, [cit. 2009-02-07], URL: http://www.lacity.org/MAYOR/stellent/groups/electedofficials/@myr_ch_contributor/documents/contributor_web_content/lacity_004918.pdf

zaměření možných programů za účelem eliminace těchto rizikových faktorů (viz. přílohy 2 a 3 této diplomové práce).

Na počátku roku 2008 starosta města Los Angeles vydal dokument s názvem *Healing our Neighborhoods* s podtitulem *A Citywide Partnership To Combat Gang Crime*. Jednalo se o akční plán města zaměřený na redukci činnosti gangů.⁵⁹ Důvodem k jeho vydání byla zjevná úspěšnost dosud učiněných kroků a zavedených programů a jeho rozšíření do dvojnásobku lokalit ve městě. Jak tento dokument uvádí, v roce 2007 počet usmrcení ve vztahu k činnosti gangů poklesl o 27% v centrální části města a v části San Fernando Valley došlo dokonce k poklesu o 40% v porovnání s rokem 2006. Současně je však třeba říci, že v daném období došlo k navýšení počtu policistů a vyšetřovatelů v inkriminovaných oblastech.

Dokument dále uvádí, že není možné usnout na vavřínech a pokračovat v preventivních i jiných aktivitách s nezmenšenou intenzitou, aby byl příznivý vývoj udržen. Dokument dále uvádí stručný přehled zasažených oblastí a služeb, kterých mohou občané v rámci preventivních programů využít. Do počátku roku 2009 by měl být program úspěšně rozšířen ve všech 12 vybraných problematických zónách.

Nejvýraznější a největší akcí provedenou v roce 2007 v Los Angeles v rámci GRYD byl projekt s názvem "Summer Night Lights", kde s podporou starosty a nejrůznějších organizací zabývajících se prevencí bylo osm velkých parků v Los Angeles otevřeno i večer po celé léto a pořádaly se zde sportovní akce doprovázené výtvarnými semináři pro rizikovou skupinu mládeže spolu s burzou nabídek zaměstnání pro tuto skupinu obyvatel. Letní období bylo zvoleno proto, že v tomto období tradičně stoupá kriminalita a násilí spojené s gangy. Program zaznamenal obrovský úspěch – vraždy spojené s kriminalitou gangů

⁵⁹ City of Los Angeles, [cit. 2009-02-14], URL: <http://www.lacity.org/MAYOR/villaraigosaplan/PublicSafety/GangReductionStrategy/index.htm>

v postižených zónách poklesly o 86 %.⁶⁰ Projekt proto bude v roce 2009 zopakován, i přes letošní ekonomickou krizi. Nadále bude pokračovat i kampaň vykupování zbraní⁶¹ (jedná se o období současné akce v České republice, přichází však za donesenou zbraň dostanou poukázku do obchodu s potravinami).

V. PROGRAMY PREVENCE KRIMINALITY NA MÍSTNÍ ÚROVNI

Programy prevence kriminality na místní úrovni jsou základem prevence kriminality (nejen) v České republice. Na jejich podporu vydalo Ministerstvo vnitra ČR v roce 2007 dokument,⁶² který obsahuje stručný přehled nejčastěji realizovaných preventivních opatření realizovaných v městech a obcích s doplněním, že právě tyto programy jsou základem preventivního systému v ČR. Úvod dokumentu dále určuje, jaké údaje musí každý projekt obsahovat. Obsahem dokumentu jsou opatření zaměřená na sociální nebo situační prevenci (ačkoliv je evidentně zastoupena i prevence viktimologická) a též na informování občanů. Projekty sociální prevence jsou dále rozděleny na:

- a) sportovní aktivity (školní hřiště, sportovní plácky, sportovní vybavení a půjčovny a aktivity zaměřené na uživatele skateboardů a in-line bruslí),
- b) zájmové aktivity (nizkoprahová zařízení a streetwork, poznávací akce a pobyty, pomoc obětem trestných činů a krizová a azylová zařízení), a
- c) specifické projekty (systém včasné intervence, prevence diváckého násilí a zvyšování právního vědomí,

přičemž u každého z těchto typů projektů je uveden stručný popis takových projektů, jejich cíle, cílové skupiny a případně i obce, které v minulosti obdobné projekty realizovaly s pomocí státní účelové dotace.

⁶⁰ City of Los Angeles, [cit. 2009-02-14], URL: http://mayor.lacity.org/stellent/groups/electedofficials/@myr_ch_contributor/documents/contributor_web_content/lacity_005615.pdf

⁶¹ City of Los Angeles, [cit. 2009-02-07], URL: http://mayor.lacity.org/stellent/groups/electedofficials/@myr_ch_contributor/documents/contributor_web_content/lacity_005630.pdf

⁶² Ministerstvo vnitra ČR, odbor prevence kriminality, 2007, [cit. 2008-09-06], URL: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/prevence/ksp/typy-projektu.pdf>

Projekty situační prevence jsou dále rozděleny na městské kamerové dohlížecí systémy, pulty centralizované ochrany, signály v tísni, stojany na kola, osvětlení, oplocení a bezpečnost v dopravě. Stejně jako u prevence sociální je i zde u každého z těchto typů projektů je uveden stručný popis takových projektů, jejich cíle, cílové skupiny a případně i obce, které v minulosti obdobné projekty realizovaly s pomocí státní účelové dotace.

U oddílu nazvaného "Informování občanů" dokument jako pododdíly uvádí

- a) preventivní aktivity Policie ČR a městských policií; materiál v této souvislosti uvádí Preventivně informační skupiny Policie ČR ("PIS"), zřízené při krajských a okresních ředitelstvích Policie ČR.
- b) nejčastější projekty informování občanů a komunikace s občany, kde materiál jmenovitě uvádí přednášky a přednáškové cykly (zejména přednášky o základních pravidlech bezpečného chování pro školy, ženy a seniory, přednášky zaměřené na zvýšení právního vědomí a prevenci sociálně-patologických jevů), kdy jsou dotace zaměřeny na přednáškové a preventivní pomůcky a informační letáky; kurzy nácviku sebeobrany (poskytující základní dovednosti zejména pro ženy a dívky), poradenská centra (poskytující informace, tiskoviny a pomůcky), mobilní poradny (v Brně a Praze, poskytující zejména informace a letáky), sousedskou výpomoc (dobrovolná uskupení sousedů s podporou policistů i strážníků za účelem společné ochrany majetku) a evidenci jízdních kol (standardní aktivita městských policií, dle výrobních čísel a se zvláštním označením);
- c) zařízení a prostředky pro komunikaci s veřejností, kde materiál uvádí zejména venkovní varovné prostředky (upozorňující na rizikovém místě na zvýšenou možnost výskytu určité trestné činnosti), akce pro širokou veřejnost (obvykle ve formě prezentace integrovaného záchranného systému, ve spojení s expozicí či přítomností mobilní poradny), Bezpečnou lokalitu (osvětový program, prováděný od roku

2004 ve spolupráci s Českou asociací pojišťoven a s Asociací technických bezpečnostních služeb Grémium Alarm, které informují o možnostech zabezpečení majetku, optimálních pojistných produktech a zásadách bezpečného chování), tištěné informační materiály (letáky, samolepky, bulletiny, informující o možných nebezpečích návodech, jak v takovém případě postupovat, zaměřené na širokou veřejnost či jednotlivé skupiny), schránky důvěry (jako komunikační prostředek, funkční spíše v menších středních komunitách, případně na školách), bezpečný výběr a směnu peněz (zejména projekty upozorňující na bezpečnost bankomatů) a další mediální a komunikační prostředky pro informování nejširší veřejnosti (články, pravidelné rubriky nebo přílohy novinách, webové stránky místních úřadů...); a

- d) aktivity pro specifické cílové skupiny, jmenovitě pro seniory a zdravotně a tělesně postižené (projekty zaměřené na kompenzaci handicapů takových občanů se zaměřením na ochranu před kriminalitou, např. tísňová linka pro neslyšící nebo centrum tísňového volání pro seniory).

Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR každoročně vyhlašuje dotační programy určené obcím. Obce předkládají návrhy vlastních preventivních opatření a řešení bezpečnostních problémů, se kterými se potýkají. Celá koncepce těchto programů je od počátku založena na jednoduchém principu řešení místních problémů na místní úrovni za účasti místních institucí a občanů. Program prevence kriminality na místní úrovni "Partnerství" nahradil programy dosavadní a mimo jiné reaguje právě na požadavek přiblížit policii běžným občanům zvýšením bezproblémových kontaktů s nimi. Je založen na úzké spolupráci lokálních partnerů a v tom plynule navazuje na programy předchozí. Nová je úloha policie - byla jí svěřena klíčová iniciační role. Policie má přesný přehled o bezpečnostní situaci a stavu veřejného pořádku v obci. Na základě analýz, poznatků získaných od občanů a během vlastní práce vyzve policie zástupce samosprávy k jednání. Společně s nimi a dalšími lokálními partnery pak hledají

řešení a vytvářejí projekt, který buď komplexně bezpečnostně ošetří problémovou lokalitu, anebo nějaký specifický problém. Touto iniciační rolí naplňuje policie úkol vyplývající z Nařízení vlády ČR 397/1992 Sb., kterým se stanoví podrobnější úprava vztahů policie ČR k orgánům obcí a obecní policii.⁶³

Programy prevence kriminality v USA, jak jsem již popsala výše, jsou typické svou pestrostí (navíc jeden velký projekt se dělí na řadu menších projektů, v jejichž rámci existují další menší projekty – jedná se většinou o komplexní řešení, zacílené přesně na daný problém), často jsou doprovázeny velkou publicitou a současně i represivními opatřeními zaměřenými stejným způsobem. Na rozdíl od České republiky jsou z velké části financovány ze soukromých prostředků. Některé mají dlouhou tradici (USA on watch – organizace existující od šedesátých let dvacátého století, organizující občanské hlídky a vhodně tak kombinující situační a sociální prevenci, a současně zvyšující sousedskou soudržnost a angažovanost občanů v otázkách bezpečnosti) a jsou velmi propracované (např. antigangové strategie, viz. výše).

VI. MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

Česká republika se angažuje v mezinárodní spolupráci na poli prevence kriminality v nejrůznějších organizacích na evropské či celosvětové bázi. Z těchto projektů namátkou vybírám několik, které se mi zdají zajímavé.

A) Evropská síť prevence kriminality ("EUCPN")

Evropská síť prevence kriminality existuje od roku 2001, byla založena rozhodnutím Rady EU 2001/427/JHA. Hlavní myšlenkou vedoucí k založení Evropské sítě prevence kriminality byla jak potřeba rozvoje různých aspektů prevence kriminality na úrovni celé EU, tak i podpora aktivit v oblasti prevence kriminality na místní i národní úrovni.

⁶³ Ministerstvo vnitra ČR, Veselá M.: *Community Policing*, [cit. 2008-09-06], URL: <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-169232.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

Základ pro aktivity v oblasti prevence kriminality na úrovni celé EU byl dán Amsterodamskou smlouvou (EU bude zajišťovat svým občanům prostor, svobody, bezpečí a spravedlnost). Jako prostředek k dosažení tohoto cíle je zmíněna prevence zločinu, a to jak organizovaného, tak i "jiného". Pro informaci je třeba uvést, že před vstupem Amsterodamské smlouvy v platnost byla možnost společné politiky v oblasti prevence kriminality omezena pouze na organizovaný zločin a s ním spojenou další kriminalitu.

Hlavním cílem EUCPN je především identifikace osvědčených postupů v oblasti prevence kriminality a vzájemné sdílení zkušeností mezi členskými státy, shromažďování a vyhodnocování informací o kriminalitě a preventivních aktivitách, usnadnění výměny informací uvnitř EUCPN, rozvoj spolupráce mezi členskými státy, podpora vytváření strategií prevence kriminality od úrovně lokální až po úroveň národní, organizování seminářů a konferencí s cílem podpořit a zvýšit kvalitu dosavadních aktivit v oblasti prevence kriminality.

Jednotlivé členské státy v EUCPN zastupují jejich národní reprezentanti, zástupci národních reprezentantů a odborníci převážně z akademické sféry, předsednickou zemí v EUCPN je podle dosavadních pravidel vždy země předsedající Radě Evropské unie. V praktické rovině znamená předsednictví v EUCPN organizaci dvou setkání, přičemž jedno má charakter užšího jednání národních reprezentantů, druhé bývá delší a v jeho rámci probíhá kromě setkání národních reprezentantů i seminář a jednání širšího pléna.

Největší pozornost je věnována tématům, která byla jako prioritní určena na jednání v Tampere v říjnu 1999. Jedná se o kriminalitu mládeže, kriminalitu typickou pro městské aglomerace a kriminalitu spojenou s problémem drogové závislosti.

Jednou za rok probíhá v rámci EUCPN "Best Practice Conference", tedy konference, jejímž cílem je výměna osvědčených postupů. K aktivitám EUCPN patří také udělování Evropské ceny prevence kriminality (ECPA). Předsedající země vždy vybere jedno hlavní téma a několik doplňkových. V roce 2006 byly

hodnoceny projekty se zaměřením na problematiku násilí, kriminality a rušení veřejného pořádku spojené s požíváním alkoholu a drog. Vítězem se stal dánský projekt "Ringstedský experiment" (výzkum rizikového chování za účelem zmírnění představ mládeže o míře rizikového chování jejich vrstevníků). V roce 2007 zvítězil švédský projekt Integrovaný program proti domácímu násilí v Malmö, který zvýšil počet krizových center pro oběti domácího násilí na základě dlouhodobého sledování potřeb takových obětí za spolupráce lékařů, policistů a místních samospráv. V roce 2008 zvítězila Velká Británie s projektem Moppin up Dodge, realizovaným v městě Preston na základě dlouhodobé analýzy s výbornými výsledky.⁶⁴

B) Evropská organizace pro standardizaci

Evropský přínos najdeme i u začlenění prevence do plánování výstavby – Evropská organizace pro standardizaci ("CEN") vytvořila technickou komisi CEN/TC 325,⁶⁵ jejímž úkolem je tvorba norem podporujících prevenci kriminality. V současné době jsou již vydány čtyři normy:

EN 14383-1: Prevence kriminality – Plánování městské výstavby a navrhování budov – Část 1: Termíny a definice

CEN/TR 14383-2: Prevence kriminality – Plánování městské výstavby a navrhování budov – Část 2: Plánování městské výstavby

CEN/TS 14383-3: Prevence kriminality – Plánování městské výstavby a navrhování budov – Část 3: Obydlí

CEN/TS 14383-4: Prevence kriminality – Plánování městské výstavby a navrhování budov – Část 4: Obchodní a administrativní budovy

⁶⁴ European Crime Prevention Network – *European Crime Prevention Award* [cit. 2009-03-04], URL: <http://www.eucpn.org/eucp-award/index.asp>

⁶⁵ European Committee for Standardization, [cit. 2009-03-04], URL: <http://www.cen.eu/CENORM/sectors/sectors/construction/workprogramme.asp>

Uvedené normy pojímají prevenci kriminality komplexně, obsahují výčet rizikových faktorů, popisují postupy při zpracovávání analýzy rizik a navrhnou také opatření, jak objekty před kriminalitou efektivně ochránit.

Všechny tyto normy jsou již přeloženy a vydány Českým normalizačním institutem jako ČSN EN 14383-1, ČSN P CEN/TS 14383-3, ČSN P CEN/TS 14383-4 a ČSN P CEN/TR 14383-2. Garantem spolupráce pro Český normalizační institut (ČNI) a smluvním partnerem je F. S. C., Bezpečnostní poradenství, a. s. Tato společnost reprezentuje český národní komitét a aktivně se účastní práce v technické komisi CEN/TC 325, přičemž využívá své dlouholeté zkušenosti v oblasti bezpečnostního poradenství, analýzy rizik a projektů fyzické ochrany pro nejrůznější subjekty. V technické komisi CEN/TC 325 jsou zastoupeni odborníci z oblasti ochrany majetku a osob včetně resortního zástupce z odboru prevence kriminality.

V současné době jsou v TC 325 připravovány další normativní dokumenty z řady 14383. Jsou to:

TR 14383-5: Školy.

TR 14383-6: Čerpací stanice pohonných hmot.

TR 14383-7: Objekty sloužící veřejné dopravě (nádraží, zastávky atd. se zaměřením na bezpečnost cestujících).

TR 14383-8: Ochrana budov proti útokům páchaným pomocí vozidel.

Uvedené normy jsou v různém stadiu rozpracovanosti. Čeští experti a zájemci o tuto problematiku mohou získat další bližší informace na níže uvedeném kontaktu. Ukazuje se, že i normy, nebo-li určitá pravidla chování, jednoznačně patří k prevenci kriminality.⁶⁶

C) Beccaria konference – vize lepší kvality v prevenci kriminality

⁶⁶ Ministerstvo vnitra ČR, Koníček, T., odbor prevence kriminality, [cit. 2009-03-04], URL: <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-kriminality-v-evropskych-normach.aspx>

Ve dnech 20. – 22. ledna 2005 se v Hannoveru konala I. Beccaria konference "Vize lepší kvality v prevenci kriminality". Konference se na pozvání organizátorů zúčastnili pracovníci odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra České republiky.

Konference byla pořádána v rámci realizace "Beccaria Projekt – management kvality v prevenci kriminality". Projekt je spolufinancován z prostředků EU – AGIS. Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR byl požádán o partnerství v projektu (spolu s Dánskem, Estonskem, Francií a Belgií). Účast na projektu byla schválena I. náměstkem ministra vnitra v prosinci 2004. Cílem konference bylo diskutovat základní otázku: které metody prevence kriminality jsou úspěšné a smysluplné. Na konferenci vystoupili přední představitelé světové kriminologie působící v oblasti prevence kriminality.

Úvodem byl představen (Meyer, Linssen) projekt Beccaria, zaměřený na posilování kvality v prevenci kriminality a na budoucí tvorbu profesionálních vzdělávacích programů zaměřených na prevenci kriminality.

Profesor Paul Ekblom shrnul svoje pojetí prevence kriminality jako souhrnu kriminogenních faktorů a metod, jak tyto kriminogenní faktory ovlivnit. Mezi faktory zahrnul jak psychologické a psychosociální faktory jednotlivce (pachatele), tak jednotlivé aspekty situace (sociální i situační, tedy sociální situace, která posiluje či inhibuje tendenci ke spáchání trestného činu, a fyzická příležitost). Na každý identifikovaný kriminogenní faktor existuje řada fungujících preventivních metod. Podrobně představil operaci (projekt) Měsíční svit (Moonshine), který reagoval na antisociální chování skupin mládeže (vandalismus, výtržnosti, drobná kriminality) a na to navazující časté policejní výjezdy. Preventivní projekt zahrnoval celou řadu opatření realizovaných jak policií, tak místními orgány, místními obchodníky apod., např. ztížení dostupnosti alkoholu, ztížení možnosti shromažďovat se v obchodních čtvrtích města, nabídnutí alternativních volnočasových aktivit, působení na rodiče, práce s místními obchodníky až po tvrdší postih starších organizátorů výtržností.

Ronald Clarke z Rutgers University (USA) se zaměřil na dvě související oblasti: metodologii přípravy projektů situační prevence a na tzv. "problémově orientovanou policejní činnost". Představil tabulku 25 metod situační prevence (viz. příloha č. 4 této diplomové práce) a popsal analytickou i implementační činnost při problémovém přístupu ke kriminalitě.

Vystoupení německých představitelů se soustředila zejména na vyhodnocení posledních výzkumů německé kriminologie a zejména na informace o možnostech tzv. "včasné intervence" vůči dětem s psychologickými kriminogenními faktory (poruchy pozornosti, hyperaktivity, LMD). Německé (ale i americké) výzkumy jednoznačně prokázaly, že posilování rodičovských dovedností ve výchově problémových dětí snižují riziko pozdějšího nástupu na kriminální kariéru až o polovinu.

Přední americký kriminolog Lawrence Herman, autor monografie o hodnocení preventivních programů, se ve svém vystoupení orientoval na obecnou filosofii kriminologie. Jeho vystoupení bylo ostře orientováno proti převládající ideologii neokonzervativismu, který jednostranně preferuje represivní postoj, bez ohledu na celkové náklady společnosti.

Vystoupení Larse Jensena, policejního ředitele dánského města Odense, se soustředilo na otázku "community policing" a na metodu SSP, což je spolupráce policie, škol a sociálních služeb při reakci na delikvenci mládeže. V rámci "community policing" identifikoval 8 modelů policejní práce, které této filosofii odpovídají: policejní práce na územním principu, partnerství více subjektů, prevence kriminality na místní úrovni, strategie kontaktů mezi policií a občany, pochůzková služba na jednotlivých okrscích, spolupráce a konzultace s komunitou, policejní práce orientovaná na problémy a průřezová a interdisciplinární preventivní práce.

Metoda SSP je založena na formalizaci spolupráce školních a volnočasových organizací, sociálních a zdravotních služeb a policie. Je vytvořen ústřední výbor, který iniciuje a podporuje ustavování podobných výborů na místní úrovni. Cílem

těchto výborů na místní úrovni je detekovat první signály o rizikovém chování a přijímat vhodná opatření. Cílem výborů SSP je ovšem také ochrana dětí a mládeže, např. formou monitorování podmínek ve kterých žijí. Systém dobře funguje na úrovni základního školství. Podnikané jsou kroky k rozšíření systému i na mladé dospělé, což vyžaduje zahrnout daleko širší spektrum intervenčních organizací. Tento systém, nazývaný SSP+, má zároveň charakter prevence recidivy.

Pan Michel Marcus, ředitel Evropského fóra městské bezpečnosti se sídlem v Paříži, se soustředil na diskusi o potřebě zřídit Evropskou observatoř (informační centrum) pro kriminalitu, násilí a prevenci kriminality v Evropě.

Společným znakem diskuse přítomných účastníků pak byla možnost přenášet poznatky o účinnosti jednotlivých metod prevence kriminality do praxe. Složitým je nejen zpracování realizovaného projektu tak, aby jeho klíčové charakteristiky byly pochopitelné dalším zájemcům, ale i sama reaplikovatelnost projektů, kdy úspěch projektu do velké míry závisí na kvalitě a nasazení realizátorů projektu, ale také na širším prostředí, ve kterém je projekt realizován, zejména na tom, do jaké míry zvolená strategie odpovídá konkrétním podmínkám, daným v oblasti, v níž je aplikována.⁶⁷

D) Kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici

Tyto kongresy se pořádají pravidelně od roku 1955 každých 5 let, avšak teprve od roku 2000, kdy se 10. kongres konal ve Vídni, mají charakter spíše pracovní akce, dříve se jednalo spíše o akce nezávazně politické.⁶⁸ 11. kongres OSN se konal ve dnech 18. – 25. dubna 2005 v Bangkoku. Program jednání obsahoval 5 základních témat, zaměřených na opatření pro boj s nadnárodním organizovaným zločinem, mezinárodní spolupráci v boji proti terorismu, korupci, hospodářskou a finanční kriminalitu a vytváření standardů práce. Tématy workshopů se staly spolupráce

⁶⁷ Ministerstvo vnitra ČR, [cit. 2009-02-01], URL: <http://web.mvcr.cz/archiv2008/prevence/system/zahranici/beccaria.html>

⁶⁸ Ministerstvo vnitra ČR, [cit. 2009-02-01], URL: http://web.mvcr.cz/archiv2008/rs_atlantic/data/files/organ3.pdf

v oblasti mezinárodního vynucení práva, posílení reforem trestní justice včetně nápravy škod, strategie a nejlepší praktiky v prevenci se zaměřením na městskou aglomeraci a mládež a boj s terorismem, hospodářskou kriminalitou a počítačovou kriminalitou.⁶⁹

Mezi závěry konference si zde dovoluji zmínit pouze doporučení, jimiž byl ukončen bod týkající se mládeže a městských aglomerací: všechny členské státy by měly přijmout mezinárodní standardy a normy týkající se práv mladých lidí; vlády by měly tvořit komplexní programy a přesunout příslušné pravomoci na lokální samosprávu, aby byla přijata řešení na lokální úrovni; samospráva by měla zvolit integrovaný a strategický program s důrazem na prevenci v oblasti mladých lidí; tyto strategie by měly podporovat začlenění takové mládeže a rovněž jejich účast při plánování strategií; strategie by se měly zaměřit na jednotlivé skupiny ohrožené mládeže, a zaměřit se na nejhroženější skupiny a využívat v co nejvyšší míře ověřené postupy a strategie; realizace strategií by měla být co nejvíce vyhodnocována, a to za účelem její co nejlepší úpravy; mezinárodní společenství by mělo spolupracovat a sdílet získané zkušenosti. Lze říci, že tato doporučení jsou v České republice respektována v mezích současných možností.

VII. COMMUNITY POLICING

Pro překlad tohoto pojmu neexistuje dosud český ekvivalent, pouze výrazy "opisné". Tento pojem může znamenat komunitní přístup k policejní práci, společenskou policejní činnost anebo policejní práci orientovanou na služby veřejnosti.⁷⁰ V zásadě se jedná o filozofii policejní práce, která klade důraz na komunikaci s občany, zejména o občany dané lokality, a soustředí se na odbourání následků a škod, způsobených kriminalitou, stejně jako na preventivní aktivity předcházející vzniku kriminality. Snaží se o užší sepejetí policistů s občany a samosprávou dané lokality, a to tak, aby se co nejvíce zefektivnila práce policie, rehabilitovalo se její vnímání občany a prevence kriminality tak padla na

⁶⁹ *Základní dokumenty 11. kongresu OSN předložené delegátům*, 2006, IKSP

⁷⁰ Ministerstvo vnitra ČR, Veselá M.: *Community Policing*, [cit. 2008-09-06], URL: <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-169232.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

úrodnější půdu a byla efektivnější. Lze tedy říci, že se jedná o postupy kombinující policejní a obecnou sociální prevenci. Souhrn policejních přístupů, které lze zařadit pod tento pojem, je schopen identifikovat a pojmenovat řadu problémů oblasti veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti. Po této identifikaci a poznání jevů je policie schopna navrhnout možná opatření, jak těmto nežádoucím vlivům předejít. Tato opatření nemusí být výhradně pouze policejní záležitostí, ale i taková, na nichž se může podílet i nejšířší veřejnost. Na základě interakce policie s širokou veřejností pak vznikne řada aktivit cílených k odstraňování příčin těchto problémů. Koncept community policing je nejlépe a nejsnáze realizovatelný na lokální úrovni, v rámci následujících základních východisek:

- "Policejní práce orientovaná na službu veřejnosti nenahrazuje standardní práci policie na základních útvarech, ale doplňuje ji a významně usnadňuje
- Policisté jsou k proaktivní činnosti motivováni částečným přenesením zodpovědnosti za bezpečnostní situaci v "jejich" lokalitě, s čímž souvisí i relevantní část rozhodovacích pravomocí
- Preventivní aktivity jsou stejnoměrně delegovány na každého policistu v rámci jeho běžných služebních povinností
- V lokalitě působí dlouhodobě stejní policisté, aby měli dostatek času získat dobrou místní znalost a aby občané mohli dobře poznat "svého policistu".⁷¹

Pokud se v příslušné lokalitě budou občané i policisté chovat podle filozofie community policing, může policie s veřejností spolupracovat, aktivně komunikovat a věnovat se v rámci komunikace převážně aktivitám preventivního charakteru, namísto pouhého reaktivního vyšetřování a řešení již nastalé kriminality. "Veřejnost pak přijme svůj spravedlivý díl odpovědnosti za vlastní bezpečnost a bezpečnost celého společenství. Policie nebude považována za

⁷¹ Ministerstvo vnitra ČR, Veselá M.: *Community Policing*, [cit. 2008-09-06], URL: <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-169232.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

jedinou složku, která se o bezpečnost má, může a proto musí starat. Veřejnost oproti tomu bude policií brána jako rovnoprávný partner, na kterého je možné delegovat část odpovědnosti za oblast kontroly kriminality a pochopitelně i veřejného pořádku. Výsledkem takové spolupráce v rámci celého společenství mohou být například nejrůznější situační opatření od organizace obchůzkové služby přes kvalitní technické zabezpečení až po architektonické úpravy veřejných prostranství."⁷²

Obdobný přístup policie, ačkoliv nyní vychází z praxe a nejlepších technik inspirovaných Spojenými státy, Velkou Británií a Nizozemskem⁷³, u nás není nijak neznámý, neboť svým způsobem jej aplikovalo četnictvo ve dvacátých letech, kdy byl blízký vztah četnictva a občanů běžný. Nicméně v průběhu dvacátého století spolu s rozvojem technologií bylo třeba, aby se policie specializovala, neboť rozvoj se dotkl i pachatelů a kriminality. S rozvojem vyšetřovacích technik a legislativy se zákonitě policisté občanům vzdálili a dalo by se říci i odcizili. Občan se nyní setkává s policisty prakticky pouze v situacích souvisejících s trestnou činností, tedy výhradně v nepříjemných souvislostech. Policisté jsou v důsledku stávající situace navyklí jednat převážně s darebáky a je třeba, aby si znovu osvojili i komunikaci s občany. Občan tedy nemá dostatek informací o policejní práci, které si tedy nemůže vážít, ale naopak ji vnímá spíše negativně, aniž by měl ponětí o jejích metodách a úspěšnosti. Tato situace by se měla změnit. Skutečná veřejná bezpečnost a veřejný pořádek totiž nastávají ve chvíli, kdy se jednotlivec cítí bezpečně tam, kde žije. A to také může být jediným měřítkem úspěšnosti policie v této oblasti.⁷⁴

V důsledku výše popsaného odcizení se objevuje ještě jeden fakt, a to ten, že občané přestali vnímat kriminalitu jako problém, který se týká všech, i jich

⁷² Ministerstvo vnitra ČR, Veselá M.: *Community Policing*, [cit. 2008-09-06], URL: <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-169232.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

⁷³ Bohman, M., Holub, T.: *Rozvoj a uplatňování community policing ve vybraných státech*, 26.4.2007, , [cit. 2008-09-06], URL: www.ceses.cuni.cz/CESES-75-version1-070426_bohman_vybrane_staty.pdf

⁷⁴ Ministerstvo vnitra ČR, Veselá M.: *Community Policing*, [cit. 2008-09-06], URL: <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-169232.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

samotných. Policejní sbory na celém světě musely tedy v reakci na tyto disproporce začít znovu hledat cestu k občanům. V současné době organizovaného zločinu a přelidněných velkoměst to ovšem není jednoduché. Řada zemí (např. USA) se s tím vypořádala tak, že policejní práci chápe ve dvou rovinách. Práce se závažnou kriminalitou je věcí vysoce odborné policejní práce, zatímco běžná pořádková služba je organizována a hodnocena jinak, a to právě v duchu *community policing*. Policisté současně udržují nezbytnou vysokou odbornost a současně se přibližují občanům, aby znovu získali jejich důvěru a probudili v lidech ochotu podílet se na věcech veřejného pořádku a naučili se chápat policii také jako specifickou odbornou veřejnou službu, vyžadující určité dovednosti a znalosti.

Vznik nové služby, i když (jako v tomto případě) jde o renesanci staré, s sebou nutně nese i hledání způsobů měření její účinnosti. Tradiční způsoby hodnocení zaměřené na kvantitu, objasněnost a využívající především kriminální statistiky nemohou být postačující. Jestliže je smyslem předcházet trestné činnosti, navrhnout vhodná opatření, identifikovat problémy a delegovat zodpovědnost na co nejširší občanskou veřejnost, pak s uvedenými nástroji nelze vystačit, dokonce by tyto nástroje mohly být i kontraproduktivní. Proto je třeba nesnažit se napasovat tradiční hodnocení na nové způsoby práce a devalvovat tím obojí.

Hledání nových způsobů hodnocení efektivity vlastní práce je v každé organizaci důkazem jejího profesionalismu, protože dobře fungující a efektivní organizace musí být sama schopna hledat a nacházet vady a nedostatky vlastní činnosti. Jenom díky tomu může nalézt schopnost se pružně strukturálně reformovat. Je to nanejvýš nutné v situaci, kdy již nedokáže zlepšit výslednost své vlastní práce stávajícími metodami. Od statistických dat se při měření účinnosti aplikace *community policing* dostaneme do oblasti údajů o sociální akceptaci. Při hodnocení začnou nabývat na významu postoje občanů, jejich poznatky a pocity. Vhodným a validním nástrojem měření efektivity se stávají lokální analýzy pocitu bezpečí a ochoty občanů k účasti na prevenci kriminality.

Součástí tvorby programů prevence kriminality na místní úrovni, vyhlašovaných každoročně Ministerstvem vnitra České republiky v rámci dotačního programu, jsou i zmíněná sociologická šetření. Řada měst do programů zařazených nebo se o zařazení ucházejících zadala výzkumným pracovištím zhotovit obdobná šetření. Ta se konají opakovaně, jsou srovnatelná a poskytují dobrý přehled o vývoji situace v konkrétní lokalitě. Výsledky těchto šetření jsou pochopitelně rozdílné město od města, protože smyslem je mít přehled právě o místní situaci. Přesto lze ve všech najít několik shodných tezí:

Občané se cítí dobře a bezpečně tam, kde se mohou vzájemně spolehnout jeden na druhého; nehodnotí policii jen podle výsledků, ale také podle snahy a ochoty problémy pojmenovat a řešit; pěší hlídky policistů považují občané za jedno z nejdůležitějších preventivních opatření; občané chtějí být systematicky informováni o bezpečnostní situaci ve městě a opatřeních, která samospráva přijímá pro její zlepšení; nejvíce ohrožení se občané cítí být kapesními krádežemi, krádežemi aut a z aut a krádežemi z bytů, chat a domů.

Filozofie community policing je v různých zemích v praxi realizována různě. Holanďané zpřístupnili policejní služebny občanům v takové podobě, aby je rádi navštěvovali a neváhali se přijít podělit se svými poznatky a problémy. Kanadští policisté se zaměřují na veřejné konzultace s občany, jsou členy různých místních rad a komisí. Policisté ve Velké Británii jsou školeni a důsledně připravováni na systematickou dlouhodobou práci v určité lokalitě nebo sociální skupině. V řadě zemí existují mezi policisty jednotliví lidé, kteří se zabývají spoluprací s občany, jejich sdruženími a přenášejí tyto informace k řídicím policejním složkám.

V České republice byly od devadesátých let minulého století za účelem komunikace policie s veřejností zřizovány tzv. Preventivně informační skupiny (PIS).⁷⁵ Vytvořila se tím síť okresních a krajských specialistů na informování veřejnosti o práci policie a současně možnostech ochrany před trestnou činností. Úloha těchto specialistů a objem jejich činnosti se v průběhu let vyvíjely,

⁷⁵ Ministerstvo vnitra ČR: *Preventivně informační skupiny Policie ČR*, [cit. 2009-03-03], URL: <http://www.mvcr.cz/clanek/preventivne-informacni-skupiny-policie-cr.aspx>

postupně se stali i realizátory primárních preventivních programů v té podobě, jakou známe z občanského sektoru, včetně zaměření na obvyklou cílovou skupinu – děti a mládež. Na základě velké poptávky po možnostech ochrany majetku před odcizením a poškozováním začali tito specialisté zřizovat "poradenské místnosti". Současně s tím se specializovali na informování veřejnosti prostřednictvím médií. V současné době jsou při všech krajských ředitelstvích Policie ČR specialisté na prevenci i specialisté na informování veřejnosti. V rámci některých okresních ředitelství jsou tyto činnosti také rozděleny mezi dva (výjimečně více) policisty, ale řada obvodních ředitelství disponuje pouze jedním specialistou – preventistou a tiskovým mluvčím současně. Česká policie tedy své pracovníky pro prevenci a komunikaci s veřejností má a u mnohých policistů to vyvolává poněkud zkreslený dojem, že tím je preventivní činnost policie vyřízena. Zabezpečení komplexní prevence v rámci jednoho okresu jedním člověkem je v praxi nemožné. Tento člověk se navíc nepohybuje přímo v terénu, obvykle nekomunikuje přímo s občanem v terénu a jeho role je spíše konzultační a poradenská. Je to koordinátor disponující znalostmi o preventivní síti daného okresu nebo kraje a možnostech jednotlivých partnerů. Ostatním policistům může poskytovat kompletní preventivně-poradenský servis, mapovat poptávku veřejnosti a navrhnout formy praktických výcviků a přednášek v oblasti prevence. Současně by měl vytvářet informační materiály preventivního charakteru podle potřeb daného regionu a zaměřovat se na vytváření komplexního obrazu policie pro veřejnost a média. Z výše uvedeného vyplývá, že tato profese má jasně dané limity. Jedním z úkolů, který se v současné době jasně ukazuje, je najít v policejním sboru ty policisty, kteří budou oněmi přímými komunikátory s občanem.⁷⁶

Zkušenosti ze zemí, kde se tento způsob policejní práce rozvíjí, ukazují, že je to proces ovlivňující činnost policejního sboru na mnoha úrovních. Na otázky zda a jak rozvíjet community policing v České republice není ovšem možné odpovědět

⁷⁶ Ministerstvo vnitra ČR, Veselá M.: *Community Policing*, [cit. 2008-09-06], URL: <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-169232.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

pouze na základě teoretických úvah. Proto se odbor prevence kriminality ve spolupráci s dalšími partnery snaží prostřednictvím svých aktivit předložit konkrétní argumenty zpracované na základě zkušeností v nejrůznějších lokalitách a nejrůznějších typech projektů. Jedním z nejdůležitějších projektů na toto téma byl projekt Zavádění prvků community policing do praxe Policie České republiky.⁷⁷

Tento projekt je dílem Otevřené společnosti, o.p.s. a byl realizován v období od července 2003 do února 2007. Bylo zjištěno, že není možné převzít základy zahraničních projektů, ale že je možné pouze se jimi inspirovat a vytvořit si vlastní projekt, navázaný na realie a situaci v České republice. Jedním z prvních výstupů projektu bylo zjištění, že je třeba se nejprve soustředit na odstranění systémových a psychologických zábran policistů. Výsledkem bylo znovuobjevení významu občůzkové služby.

Projekt dále definoval community policing jako celkový rámec činnosti policisty a tak jej také prezentoval, prostřednictvím přednášek a rozšiřováním letáků na tematických akcích. Policisté posléze přijali pojetí prezentované Otevřenou společností, o.p.s. za své. Problémem zůstává pouze situace, kdy při přijetí nových přístupů není ještě vyřešen jejich soulad s ostatními policejními činnostmi.

Celkově je výsledkem činnosti Otevřené společnosti, o.p.s. seznámení široké i policejní veřejnosti s pojmem community policing a ozřejmení jeho významu, neformální přiblížení místní samosprávy s policisty za účelem lepší a efektivnější spolupráce a poskytnutí závěrů jako základ nového projektu – ProPolice, který policisty a občany navzájem přibližuje a testuje nové přístupy v policejní práci.⁷⁸

VIII. SOUČASNÉ TRENDY VÝVOJE KRIMINALITY

⁷⁷ Tošovský, M.: *Závěrečná zpráva*, červenec 2003 – únor 2007, [cit. 2009-03-20], URL: <http://www.pro-police.cz/documents/1/zaverecna-zprava-CPprojekt.pdf>

⁷⁸ Otevřená společnost, o.p.s.: *ProPolice*, [cit. 2009-03-20], URL: <http://www.pro-police.cz/pages/show/1-uvod>

Prevence kriminality musí svým vývojem kopírovat, nebo ještě lépe předcházet aktuálním trendům ve vývoji kriminality samotné. Měla by se zde podle mého názoru uplatnit prognostická funkce kriminologie, a to v takovém předstihu, aby prevence mohla reflektovat změnu potřeb společnosti přizpůsobením svých programů a byla tak připravená na případné změny ve vývoji kriminality. Tyto prognózy vycházejí zejména z informací o stavu společnosti a jejího předpokládaného vývoje.

Na tiskové konferenci konané 4. února 2009⁷⁹ náměstek policejního prezidenta Jiří Houba informoval o vývoji kriminality v roce 2008. Podle Houby kriminalita za rok 2008 ve srovnání s rokem 2007 sice globálně poklesla, současně ale klesla i míra objasněnosti trestných činů a naopak stoupl počet brutálních vražd, extremismus nebo násilná kriminalita dětí. Podle vyjádření Houby na této tiskové konferenci navíc za globálním snížením kriminality nestojí zlepšení práce policistů, ale přirozený vývoj společnosti.

Téměř dvouprocentní propad v objasněnosti trestných činů Houba vysvětluje chybějícími policisty (cca 5.000 neobsazených míst) s tím, že situace by se měla díky náborové kampani brzy zlepšit. Za pozitivní ale považuje fakt, že oproti původním předpokladům po otevření hranic po vstupu do Schengenu nedošlo v příhraničních oblastech k nárůstu kriminality. O 7 % však vzrostl počet trestných činů spáchaných cizinci, což policie považuje za hrozbu v souvislosti s dopady ekonomické krize a propouštění zaměstnanců. Obecně se v souvislosti s ekonomickou krizí očekává v roce 2009 nárůst drobné majetkové kriminality.

Dalším problémem je nárůst počtu vražd (celkem 202, o 3,1% více oproti roku 2007) a jejich brutalita, stejně tak jako trestná činnost (můžeme-li tak nazvat skutky páchané dětmi, tedy osobami, které z důvodu nedostatečné mravní a skutkové vyspělosti a nedostatku věku nemohou spáchat trestný čin jako takový) dětí do 15 let věku. Z kriminální činnosti bylo v roce 2008 podezřelých o 7 % procent více dětí než v roce 2007, což však Houba nepovažuje za tak závažné,

⁷⁹ Korběl, J.: *Počet brutálních vražd narůstá*, [cit. 2009-03-20], URL: www.denik.cz, 4.2.2009

jako spíše nesmyslnou brutalitu spojenou s bezcitností a lhostejností, které se děti dopouštějí často i ve skupinách. Dětský psycholog Jaroslav Šturma k tomuto jevu dodává, že podle jeho názoru za tento jev nenesou vinu samy děti, ale spíše jejich rodina – děti tráví s rodiči méně času a je tak větší pravděpodobnost, že na ně budou působit okolní vlivy jako je násilí v médiích nebo na internetu. Přes tento širší přístup k informacím však děti nejsou psychicky vyspělejší než dřív.⁸⁰ Podle mého názoru v případě absence silnějších citových prožitků v rodině ani není možné, aby děti dostatečně citově vyspěly, stejně jako zřejmě není možné, aby u nich došlo k řádnému pochopení základních životních hodnot a postojů. Na vině je částečně i současný způsob života – rychlý, hektický, uspěchaný, který má několik příčin. Jednou z nich je rozvoj informačních a jiných technologií, který se za poslední desetiletí rapidně zrychlil. Mobil a internet, který před deseti lety byl pro většinu občanů jen velkou neznámou, je dnes běžnou součástí každé rodiny. S jistou nadsázkou se dá dokonce říci, že dnešní generace je první, které rodiče neumí poradit, tím je i poněkud degradováno nahlížení dětí na své rodiče a dochází k určitému posunu vnímání rodiny. Zatímco naši rodiče svým rodičům ještě nezřídka vykali, my již na rodiče hledíme s despektem, mají-li problém s používáním moderních technologií. Současně zřejmě nabývá vrchu nedostatečná výchova dětí, nebo resp. styl výchovy velmi liberální, kdy dítě dostává dostatek volného prostoru na seberealizaci, nicméně s minimální rodičovskou korekcí. Vnímání hodnot takového dítěte, stejně jako jeho socializace, je potom zákonitě poněkud jiné, pokud vůbec nějaké, pak jediné velmi subjektivní, bez možnosti empatie.⁸¹

Současně tedy nepřekvapí, že děti jsou ve zvýšené míře i oběťmi trestné činnosti, když jde především o mravnostní trestné činy. V této souvislosti Houba vyjádřil obavy, že snížením hranice trestní odpovědnosti na 14 let bychom v tomto ohledu tyto ohrožené děti vydali většímu nebezpečí.⁸²

⁸⁰ Korbel, J.: *Počet brutálních vražd narůstá*, [cit. 2009-03-20], URL: www.denik.cz, 4.2.2009

⁸¹ Prokešová, M.: *Dítě, škola a agresivita*, [cit. 2009-03-20], URL:

<http://www.sikana.org/pdf/prokesova.pdf>

⁸² Korbel, J.: *Počet brutálních vražd narůstá*, [cit. 2009-03-20], URL: www.denik.cz, 4.2.2009

Celkově Houba na tiskové konferenci představil následující trendy ve vývoji kriminality, vycházející ze statistik policejního prezidia za roky 2007 a 2008:

Negativní trendy:

- objasněnost trestných činů klesla oproti roku 2007 o 1,7 %. Objasněno bylo 127.906 trestných činů z celkem 343.799 spáchaných trestných činů, objasněno tedy bylo 37,2 % spáchaných trestných činů
- zločinci způsobili hmotnou škodu za 31,7 miliard korun, tedy o 9 miliard (téměř 40 %) více než v roce 2007
- počet vražd vzrostl oproti roku 2007 o 3,1 % na 202 skutků, k největšímu nárůstu došlo ve východních Čechách
- mírně vzrostla kriminalita dětí, podle policie je však spíše alarmující rostoucí závažnost skutků, které děti páchají (ačkoliv se, jak výše uvedeno, nemůže hovořit o trestných činech)
- vzrostla trestná činnost spojená s extremismem. Trestných činů hanobení národa, rasy a přesvědčení bylo 41, tedy o téměř polovinu více než v roce 2007

Pozitivní trendy:

- kriminalita poklesla. Policie vyšetřovala 343.799 trestných činů, o 3,8 % méně než v roce 2007 (357.391)
- výrazně poklesla především hospodářská (o 14,5 %) a násilná (o 8,6 %) kriminalita
- po vstupu do Schengenu nedošlo v příhraničních oblastech k nárůstu kriminality
- o 7,6 % klesl počet krádeží aut. Zloději v roce 2008 ukradli celkem 18 011 vozidel. Klesl i počet krádeží věcí z aut⁸³

⁸³ Korbela, J.: *Počet brutálních vražd narůstá*, [cit. 2009-03-20], URL: www.denik.cz, 4.2.2009, a Policejní prezidium ČR: *Statistický výkaz* [cit. 2009-03-20], URL: www.mvcr.cz

Prevence kriminality v České republice by se tedy dle mého názoru v současné době měla soustředit na prevenci extremismu, prevenci hmotných škod a zejména prevenci zaměřenou na děti, a to jak jako na pachatele, tak i na oběti.

IX. ZÁVĚR

Závěrem nelze než zkonstatovat, že prevence v České republice je na stále se zlepšující úrovni a je třeba pokračovat v jejím rozvoji tak, aby bylo možné předejít co nejvíce trestným činům. Vývoj prevence by tedy měl předcházet vývoji kriminality.

S ohledem na stávající společenské klima je podle mého názoru důležité soustředit se na děti a jejich řádnou výchovu. Vzhledem k trendům popsaným v předcházející kapitole mám za to, že by nebylo špatné pokusit se v České republice aplikovat některé programy a strategie z antigangové prevence v USA. Je také třeba se zamyslet nad trendy kriminality dětí a mládeže. Je nezbytné vzít do úvahy fakta: až 85 % kriminality mladistvých a dětí tvoří kriminalita majetková, která u mladistvých a dětí každoročně již od počátku století zaznamenává pokles. Nejmarkantnější pokles je však třeba podle mého názoru přičíst na vrub skutečnosti, že došlo v roce 2002 ke změně pojetí "škody nikoliv nepatrné" v trestním zákoně, když její hranice byla nově stanovena na 5.000 Kč z původních 2.000 Kč. U majetkové kriminality mládeže se jedná převážně o kriminalitu drobnějšího charakteru, lze tedy dojít k závěru, že v důsledku výše popsané změny přešla značná část trestné činnosti mládeže z kategorie trestných činů do kategorie přestupků a není tak ve statistice trestných činů postižena. Násilná trestná činnost mladistvých klesala až do roku 2007, u dětí četnost násilných činů klesá i nadále, stoupá však jejich brutalita. Děti se častěji za účelem páchaní majetkové činnosti sdružují, což je fakt, který by měl mít pro kriminology varovný charakter.⁸⁴ Je třeba aktualizovat stávající preventivní strategie a programy tak, aby co nejlépe odpovídaly potřebám společnosti jak

⁸⁴ Suchá, V.: *Překvapující statistika: kriminality dětí ubývá*, [cit. 2009-03-23], URL: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=609001>, 24.3.2008